

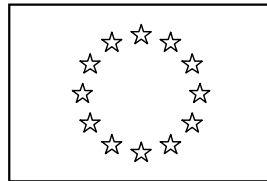
**Drs. Marjan de Gruijter
Dr. Rally Rijkschroeff
Drs. Marieke Wentink
Drs. Sandra ter Woerds**

**Het opzetten van een landelijke
infrastructuur van decentrale
AMA-Grassroots' panels**

Verslag van het pilotproject

December 2002

Drs. Marjan de Gruijter
Dr. Rally Rijkschroeff
Drs. Marieke Wentink
Drs. Sandra ter Woerds

Het pilotproject *Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-Grassroots' panels* is uitgevoerd met subsidie van het Europese Vluchtelingen Fonds (EVF) en het Ministerie van VWS.

Inhoud

Hoofdstuk 1	Inleiding	7
1.1	Doel en doelgroep	7
1.2	Opzet van het project	8
1.3	Opzet van de rapportage	10
Hoofdstuk 2	Methodiek en opzet van het pilotproject	11
2.1	Inleiding	11
2.2	De ontwikkeling van de methodiek van AMA-grassroots' panels	11
2.2.1	Het model van de grassroots' panels	11
2.2.2	Toepassingsmogelijkheden van grassroots' panels in het AMA-project	13
2.2.3	Sociale Activering	14
2.2.4	Toepassingsmogelijkheden van Sociale Activering in het AMA-project	16
2.2.5	De inzet van allochtone intermediairs of paraprofessionals	17
2.2.6	Toepassingsmogelijkheden van de inzet van paraprofessionals in het AMA-project	18
2.2.7	Het resultaat: een methodiek voor AMA-grassroots' panels	19
2.3	Het opzetten van een netwerkstructuur voor AMA-grassroots' panels	20
2.3.1	Geschikte locaties	20
2.3.2	De werving van AMA's	21
2.3.3	De werving van ex-AMA's	21
2.3.4	Het resultaat: een infrastructuur voor AMA-grassroots' panels	22
2.4	Slotbeschouwing	23

Hoofdstuk 3	Procesevaluatie	25
3.1	Inleiding	25
3.2	De training van ex-AMA's als begeleider van een AMA-grassroots' panel	25
	3.2.1 Organisatie	25
	3.2.2 Deelnemers	26
	3.2.3 Programma	26
	3.2.4 Slotsom	28
3.3	Het verloop van de pilots van AMA grassroots' panels	28
	3.3.1 Organisatie	29
	3.3.2 Deelnemers	30
	3.3.3 Programma	30
	3.3.4 Slotsom	33
3.4	Conclusies	34
Hoofdstuk 4	Uitkomstenevaluatie	37
4.1	Inleiding	37
4.2	Zijn de doelstellingen gerealiseerd?	38
	4.2.1 De AMA deelnemers aan de grassroots' panelbijeenkomsten	38
	4.2.2 Verbeterde zelfredzaamheid en ontwikkeling van toekomstplannen	38
	4.2.3 Landelijke infrastructuur van AMA-grassroots' panels	40
4.3	Conclusies en aanbevelingen	41
	4.3.1 Conclusies	41
	4.3.2 Aanbevelingen	42
Literatuur		45
BIJLAGEN:		47
CERTIFICAAT		49
ARTIKEL VOOR HET TIJDSCHRIFT PHAXX		50

Hoofdstuk 1 Inleiding

In dit rapport wordt verslag gedaan van het pilotproject *Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-Grassroots' panels*. Dit project is uitgevoerd met subsidie van het Europese Vluchtelingen Fonds (EVF) en het Ministerie van VWS. In het project staan Alleenstaande Minderjarige Asielzoekers (AMA's) als bijzonder categorie van jonge vluchtelingen centraal. Doel van het project is het verbeteren van de situatie van de AMA's die in de opvang verblijven.

1.1 Doel en doelgroep

In het project gaat het om het ontwikkelen van een vernieuwende methodiek waarbij de kwetsbare groep van AMA's in de gelegenheid gesteld worden om via AMA grassroots' panels zelf actief bij te dragen aan hun eigen persoonlijke toekomsttraject. Met het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA grassroots' panels ontstaat tevens een communicatiekanaal voor beleidsmakers, hulpverleners en andere betrokkenen. Dit communicatiekanaal voorziet in een behoefte: De mogelijkheden voor inspraak van AMA's die begonnen zijn aan hun integratieproces, zijn nog niet ontwikkeld. Dit geldt ook voor het lokale en regionale niveau, waar een belangrijk deel van de integratie plaats moet vinden. Vluchtelingen zijn op lokaal niveau zelden georganiseerd. In enkele grote steden zijn wel platforms te vinden van vluchtelingenorganisaties. De Inspectie Jeugdhulpverlening en Jeugdbescherming constateert in het jaarverslag van 1999 op basis van een onderzoek naar AMA's, in het rapport met de titel *Helderheid* met betrekking tot de opvang en voogdij aldus: "Er is geen cliëntenbeleid dat is toegesneden op de positie van AMA's (1999:25)".

De AMA's vormen een specifieke kwetsbare groep met name vanwege hun jeugdige leeftijd en hun traumatische ervaringen. AMA grassroots' panels kunnen allereerst ertoe bijdragen dat de faciliteiten die in de opvang worden geboden beter worden afgestemd op de behoeften van de AMA's zelf: ondersteuning op maat. Daarnaast bevordert het deelnemen aan een AMA grassroots' panel de zelfredzaamheid en de sociale competentie van de AMA's. Door hun deelname aan een AMA grassroots' panel kunnen AMA's via toekomstgerichte programma's in groepsverband werken aan hun persoonlijk toekomstperspectief. AMA-panels kunnen vervolgens ertoe bijdragen dat de faciliteiten die in de opvang worden geboden beter worden afgestemd op de behoeften van de AMA's zelf: ondersteuning op maat. Ze kunnen zich gaandeweg ontwik-

kelen tot een meer permanent communicatiekanaal dat door beleidsmakers geraadpleegd kan worden voor te ontwikkelen maatregelen op het gebied van opvang en terugkeer. Het meepraten over het gevoerde opvang- en onderwijsbeleid kan de positie van AMA's in twee opzichten gunstig beïnvloeden. De eigen opvattingen en ideeën kunnen ten eerste als input dienen voor beleidsvorming. Daarnaast is sprake van een individueel emancipatorisch effect (zie ook Tholen, 2001). De doelgroep van dit project is de groep van AMA's tot 18 jaar die in aanmerking komen voor verblijf in Nederland: de 'integratie AMA's'.

In het project worden pilots met AMA grassroots' panels gestart, die de basis kunnen vormen voor een permanente landelijke infrastructuur van decentrale AMA grassroots' panels.

1.2 Opzet van het project

Het pilotproject *Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-Grassroots' panels* bestond uit vijf deelprojecten:

Deelproject 1 Ontwikkeling methodiek AMA-grassroots' panels

Het project is gestart met de ontwikkeling van de methodiek van de AMA grassroots' panel via drie lijnen van aanwezige expertise binnen het Verwey-Jonker Instituut: het model van een grassroots' panel, de methodiek voor het ontwikkelen van een eigen toekomstperspectief en methodische inzet van allochtone vrijwilligers of paraprofessionals (Rijkschroeff, Lammerts, Gelauff-Hanzon).

Het resultaat van de eerste fase is een uitgebreide methodiek voor AMA-grassroots' panels en een handleiding voor begeleiders van AMA-grassroots' panels. (zie bijlagen)

Deelproject 2 Opzet netwerkstructuur voor AMA-grassroots' panels

Parallel aan de methodiekontwikkeling is de ontwikkeling van een landelijke netwerkstructuur voor AMA grassroots' panels in gang gezet. Dit behelsde het zoeken naar geschikte 'locaties' om de AMA-grassroots' panels van deze pilot te laten plaatsvinden. Vervolgens zijn in dit deelproject AMA's geworven die zouden gaan deelnemen aan de AMA-grassroots' panels. Tenslotte zijn in deze fase van het project ex-AMA's¹ geworven die de AMA-grassroots' panels zouden gaan begeleiden. Over al deze zaken is contact gezocht en onderhouden met sleutelfi-

¹ Met ex-AMA wordt bedoeld een jongere die als Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker naar Nederland is gekomen en thans boven de 18 jaar is.

guren en experts. Het resultaat van het tweede deelproject is een plan van aanpak ten behoeve van de training van de ex-AMA's en de pilots met AMA grassroots' panels.

Deelproject 3 Training van de ex-AMA's

In dit derde deelproject werden ex-AMA's getraind om de AMA-grassroots' panels te gaan begeleiden aan de hand van de – in de eerste fase van het project – ontwikkelde methodiek voor AMA-grassroots' panels. Omdat de ex-AMA's uit het gehele land afkomstig waren, werd de training op twee locaties (Noord en Zuid) georganiseerd. De training werd verzorgd door twee trainers van Stichting Pharos. Het resultaat van het derde deelproject is een aantal geschoolde ex-AMA's voor wie die de gevolgde training ook een kwalificatie met zich meebrengt in de vorm van een certificaat.

Deelproject 4 Pilot van AMA-grassroots' panels

Na alle voorbereidende activiteiten in de eerste drie deelprojecten startte de pilot van AMA-grassroots' panels. De grassroots' panels zijn opgezet conform het plan van aanpak uit deelproject twee. De getrainde ex-AMA's maakten bij hun begeleiding gebruik van de instructiemap voor begeleiders van de AMA-grassroots' panels (product van het eerste deelproject). Gedurende de looptijd van de pilots zijn intervisiebijeenkomsten georganiseerd, waaraan onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut en trainers van Stichting Pharos deelnamen. De AMA's zelf namen via het panel deel aan op de toekomst gerichte programmaonderdelen en ontwikkelden een actieplan met een persoonlijk toekomstperspectief. De resultaten van dit vierde deelproject zijn:

- Praktijkervaring met het functioneren van AMA-grassroots' panels;
- Praktijkervaring met de ontwikkelde methodiek voor AMA-grassroots' panels;
- Actieplannen van de AMA's: een persoonlijk toekomstperspectief.

Deelproject 5 Evaluatie van de AMA-grassroots' panels en voorbereiden continuïteit

De AMA-grassroots' panels zijn geëvalueerd door middel van zowel procesevaluatie als effectmeting. De procesevaluatie richtte zich primair op de vraag of de pilots volgens de implementatiestrategie zijn verlopen. Daarbij ging de aandacht uit naar zowel procesvariabelen (middelen die ingezet worden om de beoogde resultaten te bereiken) als naar de contextvariabelen (variabelen die niet in de implementatiestrategie en het plan van aanpak zijn opgenomen, maar die wel van invloed zijn op de resultaten van de implementatie).

De vraag of de beoogde doelstellingen van de toepassing van het instrument van vraagsturing bereikt zijn, stond centraal in de uitkomstevaluatie. Hierbij werd vanzelfsprekend rekening gehouden met de onderscheiden perspectieven van de betrokken actoren. Het resultaat van de pilot is afgemeten aan de effectvariabelen, dat wil zeggen de geoperationaliseerde kwalitatieve

en kwantitatieve doelstellingen van het project. De uitkomstenevaluatie is te beschouwen als een vorm van beleidsondersteunend onderzoek ten behoeve van het nader uitwerken van stelselmatige toepassing in de praktijk van het ontwikkelde instrument van de AMA grassroots' panels.

Tenslotte is in deelproject vijf aandacht besteed aan de continuïteit van AMA-grassroots' panels. Diverse partijen zijn geïnteresseerd om het resultaat van het project te continueren via een verdere uitbouw van een landelijke infrastructuur voor AMA's en jonge vluchtelingen.

De resultaten van het vijfde deelproject zijn de onderhavige rapportage en een plan van aanpak voor de verdere uitbouw van een landelijke infrastructuur voor AMA's en jonge vluchtelingen.

1.3 Opzet van de rapportage

In hoofdstuk 2 wordt verslag gedaan van de ontwikkeling van de methodiek (deelproject 1) en de opzet van het project *Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-Grassroots' panels* (deelproject 2).

Het pilotproject is begeleid door evaluatieonderzoek in de zin van verzameling van gegevens als fase in het proces van oordeelsvorming over de implementatie (Commissie Programma Evaluatie, 1991). Het evaluatieonderzoek, dat betrekking heeft op deelproject 3 en 4, richt zich zowel op het verloop van de implementatie (procesevaluatie) als op de resultaten van de implementatie (uitkomstenevaluatie). Hoofdstuk 3 bevat een rapportage van de procesevaluatie. In hoeverre in het pilotproject de kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen gerealiseerd zijn staat centraal in de uitkomstenevaluatie waarvan in hoofdstuk 4 verslag wordt gedaan.

Deze rapportage wordt afgesloten in hoofdstuk 5 met een beschouwing over de resultaten van gehele project.

Hoofdstuk 2 Methodiek en opzet van het pilotproject

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkeling van de methodiek voor AMA-grassroots' panels en het opzetten van een netwerkstructuur. In paragraaf 2.2 wordt geschetst hoe de methodiek is ontleend aan een combinatie van het model van de grassroots' panels, sociale activeering en allochtone intermediairs. In paragraaf 2.3 wordt vervolgens ingegaan op het opzetten van een netwerkstructuur ten behoeve van de AMA-grassroots' panels en de werving van de (ex-)AMA's. Tenslotte wordt in paragraaf 2.4 aangegeven wat de resultaten zijn van de ontwikkeling van de methodiek en het opzetten van de netwerkstructuur.

2.2 De ontwikkeling van de methodiek van AMA-grassroots' panels

Drie lijnen van aanwezige expertise binnen het Verwey-Jonker Instituut hebben gefungeerd als bron voor de ontwikkeling van de methodiek van AMA-grassroots' panels:

- Het model van een grassroots' panel (Rijkschroeff).
- De methodiek voor het ontwikkelen van een eigen toekomstperspectief (Lammerts).
- Methodische inzet van allochtone vrijwilligers of paraprofessionals (Gelauff-Hanzon).

In de hiervolgende subparagrafen wordt kort ingegaan op de bovengenoemde drie lijnen van expertise. Er wordt aangegeven in welke context zij ontwikkeld zijn en hoe ze zijn toegepast. Ook wordt ingegaan op de toepassingsmogelijkheden in de context van een methodiek voor AMA-grassroots' panels. Telkens wordt daarbij aangegeven welke onderdelen bruikbaar zijn gebleken voor het ontwikkelen van een methodiek voor AMA-grassroots' panels.

2.2.1 *Het model van de grassroots' panels*

In het programma Consumentenbeleid Welzijn van het Ministerie van VWS zijn instrumenten ontwikkeld en toegepast op de as voorzieningen-cliënten en gemeente-burgers, zoals kwaliteitspanels, stadspanels en grassroots' panels. Het Verwey-Jonker Instituut heeft in de periode 1998-2000 ervaring opgedaan met grassroots' panels in Amsterdam Zuidoost. Doel van de

panels was om op een innovatieve wijze de participatie van Bijlmerbewoners, met name de etnische bevolkingsgroepen, bij sociaal-economische vernieuwingsprocessen te vergroten met als beoogde opbrengst inhoudelijke ideevorming en daadwerkelijke inbreng in het kader van de sociaal-economische vernieuwing. De grassroots' panels vervulden tevens een functie als communicatiekanaal tussen de Bijlmerbevolking en de beleidsmakers van dit stadsdeel.

De term grassroots' panels wordt gebruikt om een methode te duiden waarmee burgers kunnen participeren in of geactiveerd kunnen worden tot deelname aan vernieuwingsprocessen, beleid, etc. In de literatuur kunnen vaak de volgende kenmerken kunnen worden onderscheiden:

- Een grassroots' panel bestaat uit een betrekkelijk kleine groep mensen met bepaalde gemeenschappelijke eigenschappen (bijvoorbeeld etniciteit, maar ook bewoners uit een bepaalde buurt) die gemeenschappelijke problemen of moeilijkheden ervaren.
- Men probeert hoofdzakelijk op eigen kracht resultaten te boeken daar men niet over informele contacten beschikt die relevante maatschappelijke functies bekleden.
- De grassroots' panels worden ingezet ter mobilisering en activering van burgers.
- Een grassroots' panel kan zich concentreren op een bepaald thema.
- De grassroots' panels kunnen een voorbeeldwerking hebben voor de andere burgers.

Diverse kenmerken komen samen in de volgende definitie van Wirknar Kehla (1997):

Een grassroots' panel is een elementaire organisatorische structuur bestaande uit tenminste twee personen die een gemeenschappelijk lot ervaren, naast elkaar levend in een specifieke sociale structuur, op een face to face wijze met elkaar communicerend, met als doel bepaalde gespecificeerde activiteiten te ondernemen.

Uit evaluaties van activiteiten van grassroots' panels blijkt het nut, of de opbrengst van de panels vooral te liggen op de volgende terreinen:

- Het panel geeft unieke inzichten, dat wil zeggen een beeld van de deelnemers en hun problemen dat niet of nauwelijks door andere methoden boven water kan komen.
- Het panel is een efficiënte wijze om een bottum-up inventarisatie van problemen en behoeften van de doelgroep te verkrijgen.
- Het panel kan een bron zijn van innovatieve oplossingen voor problemen van de doelgroep.
- Het panel kan een bron zijn voor 'socialisatie' van de doelgroep, bijvoorbeeld door het leren van nieuwe normen, het verspreiden van positieve gedragingen en het bevorderen van sociale cohesie en (multiculturele) identiteiten.

- Een grassroots' panel dat de ruimte krijgt om sancties voor te dragen of uit te voeren, zelfs als die sancties beperkt blijven tot sociale controle, zal de lange weg vinden naar het verbeteren van het sociale klimaat.
- Het grassroots' panel kan optreden als een collectieve stem voor en uit naam van de doelgroep.
- Een grassroots' panel zou de kwaliteit en effectiviteit van beleid kunnen evalueren en beoordelen.

In de tussentijdse evaluatie van de grassroots' panels in Amsterdam Zuidoost wordt een aantal lessen getrokken uit het werken met grassroots' panels. Zo wordt geconstateerd dat een bottom-up ontwikkeling bij de samenstelling van een grassroots' panel het primaat moet hebben en niet de criteria of gehanteerde definities. Ook wordt opgemerkt dat de initiatiefnemer van een grassroots' panel per definitie reeds aanwezige maatschappelijke dynamiek dient te benutten en te articuleren ten behoeve van projectontwikkeling. Daarbij is het noodzakelijk dat het commitment van alle relevante actoren in het stadium van de plantontwikkeling wordt verkregen en vastgelegd (Tussentijdse Evaluatie Grassroots' panels Amsterdam Zuidoost 1999: 12).

2.2.2 Toepassingsmogelijkheden van grassroots' panels in het AMA-project

Hoewel grassroots' panels in diverse locaties en sectoren overeenkomstige kenmerken hebben, is het model van grassroots' panels als zodanig nogal diffuus. Centraal staat in ieder geval altijd het gegeven dat een groep mensen met gemeenschappelijke problemen bij elkaar komen om met elkaar van gedachten te wisselen over een bepaald(e) thema('s). De verdere uitwerking van het grassroots' panels model is afhankelijk van de omstandigheden, de problematiek, de doelstelling, etc.

Een grassroots' panel heeft meestal tot doel om iets te bereiken voor de leden van het panel (en hun achterban). Een groepspectief staat hierbij meestal voorop. Toch wordt ook breed onderkend dat het deelnemen aan, of onderdeel zijn van een grassroots' panel positieve gevolgen heeft voor individuen.

In een methodiek voor AMA-grassroots' panels kan zowel het groepspectief als het individuele perspectief tot uiting komen. Enerzijds dienen de grassroots' panels een gemeenschappelijke doelstelling, anderzijds komt ook het ontwikkelen van een eigen toekomstperspectief voor individuele AMA's aan de orde.

2.2.3 Sociale Activering

Door Lammerts (1997) is een methodiek ontwikkeld voor persoonlijke activering tot maatschappelijke participatie. Destijds is deze methodiek ontwikkeld om langdurige baanlozen te mobiliseren en te activeren ter voorkoming van sociale uitsluiting van deze groep binnen de maatschappij. De aanpak gaat uit van de mogelijkheden die de betrokkenen voor zichzelf zien en wordt dan ook het 'Eigen participatieperspectief' genoemd. Het 'eigen participatieperspectief' is het op ervaringen gebaseerde geheel van inzichten, kennis, vaardigheden en opvattingen van baanlozen over hun eigen kansen, mogelijkheden en belemmeringen voor deelname aan maatschappelijke activiteiten. Uitgangspunt is dat dit perspectief het handelen van de baanloze stuurt. Hieronder wordt de achtergrond en de uitwerking van de aanpak zoals gebruikt door Lammerts kort toegelicht. In het tweede deel van de paragraaf wordt toegelicht hoe deze aanpak toegepast kan worden om bij te dragen aan de sociale activering van AMA's.

De methode 'Eigen participatieperspectief' van Lammerts, welke is toegepast bij de sociale activering van baanlozen, bestaat uit drie onderdelen. Deze onderdelen zijn:

- Het mobiliseren van individuele baanlozen en het afnemen van interviews met hen met behulp van de sneeuwbalbenadering.
- Het organiseren van 8 groepsbijeenkomsten voor hen met als doel het ontwikkelen van een 'eigen actieplan'.
- Het bieden van ondersteuning bij de follow-up van de groepsbijeenkomsten; de uitvoering van het 'eigen actieplan'.

Het eerste onderdeel van de aanpak heeft als voornaamste doel om toegang te vinden tot de bestaande groep en hen aan te sporen om mee te werken aan de groepsbijeenkomsten. Daarnaast wordt er kennis verkregen over de mogelijkheden en belemmeringen die de doelgroep zelf ervaart bij deelname aan maatschappelijke activiteiten. Het derde doel van de eerste interviews is dat baanlozen de interviewers/ondersteuners leren kennen als te vertrouwen figuren. Het eerste deel van de aanpak is hiermee op zichzelf al een vorm van activering.

Het tweede onderdeel van de aanpak bestaat uit groepsbijeenkomsten. Binnen deze groepsbijeenkomsten vindt de feitelijke activering plaats. Centraal staat het uitwisselen en benutten van ervaringen en het verwerven van informatie. Er worden daartoe ook deskundigen uitgenodigd bij de groepsbijeenkomsten. Uiteindelijk sluit elk individu de bijeenkomsten af met een 'eigen actieplan'. Daarin staat vermeld wat de deelnemer precies wil bereiken, hoe men dat wil aanpakken, wat daar voor nodig is en wat de eerste stap is.

Het derde onderdeel van de aanpak is de follow-up. Deze houdt in dat de deelnemers na de groepsbijeenkomsten nog een tijd gevolgd en ondersteund worden bij de realisatie van hun plannen. Naast via individuele begeleiding, gebeurt dit via terugkomdagen.

De feitelijke activering vindt dus voornamelijk plaats binnen de groepsbijeenkomsten. Deze worden hier daarom wat uitgebreider toegelicht. Algemene doelstellingen van de groepsbijeenkomsten binnen de aanpak is het in groepsverband werken aan de eigen mogelijkheden en eventuele belemmeringen reduceren. Verder hebben de bijeenkomsten als doel de ervaringen van ieder onder te brengen in thema's , die de deelnemers gezamenlijk, al dan niet in huiswerkopdrachten, kunnen benutten bij het uitwerken van een eigen actieplan.

Belangrijk is dat de bijeenkomsten zo gestructureerd worden dat drie aanwezige bronnen benut worden: de ervaringen van de deelnemers, het groepsproces en de hulpbronnen als gastsprekers. Voor het groepsproces wordt binnen de aanpak gekozen voor de Leadership Support Group methode. Deze methode is ontwikkeld in New York door een aantal vrouwen uit die wijk Brooklyn. Centraal stonden vragen naar wat vrouwen zelf kunnen doen om hun afhankelijkheid die ze ervoeren te doorbreken. De methode bevat een aantal werkprincipes die de ondersteuners sturen en de deelnemers activeren. In het kort zijn de belangrijkste principes:

- De ondersteuners stellen volgens een vast stramien systematische vragen aan iedere deelnemer afzonderlijk, die wisselen afhankelijk van het thema.
- De ondersteuners stimuleren deelnemers tot spreken uit eigen ervaringen.
- De ondersteuners vragen dóór bij algemene uitspraken.
- De ondersteuners gaan bijzonder in op zaken waar de deelnemer goed in is.
- De ondersteuners hanteren een tijdsindeling ter structurering van de bijeenkomst.
- De ondersteuners voorkomen in de rede vallen en discussie over geldigheid van ervaringen.

Elke bijeenkomst kent een thema dat centraal staat. Vanuit de informatie en de ingebrachte ervaringen binnen deze thema's komen de deelnemers aan het einde van de bijeenkomsten tot het eigen actie- en stappenplan. Dit formulier beslaat een aantal onderdelen:

- mijn doel is om...;
- dat doel wil ik bereiken door....;
- daarvoor is nodig dat...;
- mijn eerste stap daartoe is....

2.2.4 Toepassingsmogelijkheden van Sociale Activering in het AMA-project

De bovenstaande methode is toegepast bij de activering van baanlozen. Toegesneden op de situatie van AMA's is het doel van deze methode ten eerste het activeren en versterken van de betrokkenheid van de AMA's in netwerken die van belang zijn voor maatschappelijke participatie. Een tweede doel is het ontwikkelen van het vermogen tot aangeven van de eigen mogelijkheden en belemmeringen die ze ervaren bij opvang en participatie. Beide vaardigheden spelen een rol bij het verbeteren van hun maatschappelijke positie via het ontwikkelen van een eigen toekomstperspectief.

De methodiek bestaat uit individuele ondersteuning en groepsbijeenkomsten, waardoor AMA's gemobiliseerd worden en hun bewustzijn van eigen potenties toeneemt door in netwerken te participeren. Daardoor kunnen AMA's steun aan elkaar ontfangen. Tegelijkertijd leren zij de principes van het opzetten en onderhouden van een ondersteunend netwerk.

De groepsbijeenkomsten van het AMA-project kunnen grotendeels de opzet volgen van de groepsbijeenkomsten zoals ze hierboven zijn geschetst. Het mobiliseren van AMA's tot deelname eraan vormt een hoeksteen in de gehele aanpak. In de groepsbijeenkomsten staat een actieve inbreng van elke deelnemende AMA centraal. Die bestaat in de eerste plaats uit het exploreren en uitwisselen van ervaringen. Daarnaast gaat het om het verkennen en gebruiken van mogelijkheden om die ervaringen te benutten voor het reduceren van belemmeringen en problemen. Ze worden daarin bijgestaan door twee begeleiders met een AMA-achtergrond (ex-AMA's). Het aandeel van de begeleiders bestaat uit het stimuleren, begeleiden en versterken van de inbreng van de deelnemende AMA's. Daartoe bevragen zij in de groepsbijeenkomsten de deelnemers systematisch naar hun kwaliteiten en mogelijkheden die ze zelf zien en de belemmeringen die ze ervaren in het realiseren daarvan.

Dit proces mondt uit in een nieuw en eigen toekomstperspectief van elke deelnemende AMA. Iedere deelnemer concretiseert dat perspectief in een 'eigen actieplan'. Vertegenwoordigers van relevante overheidsinstanties en hulpverleners worden uitgenodigd als hulpbron voor het maken van dat plan. Dit plan stelt de AMA in staat om zich gericht te oriënteren op de opvang en de maatschappelijke participatie die daarvoor nodig is.

2.2.5 De inzet van allochtone intermediairs of paraprofessionals

Het Verwey-Jonker Instituut heeft eerder onderzoek gedaan naar de optimale inzet van allochtone intermediairs, waaronder allochtone vrijwilligers en allochtone paraprofessionals. Hier wordt kort beschreven wat paraprofessionals zijn, wat de meerwaarde is van paraprofessionals en welke randvoorwaarden nodig zijn bij de inzet van paraprofessionals. Vervolgens wordt ingegaan op welke wijze paraprofessionals kunnen worden ingezet in het pilotproject.

De algemene veronderstelling is dat allochtone intermediairs, (vrijwilligers of paraprofessionals) omdat zij geworven worden onder de doelgroep van het programma, de deelnemers beter begrijpen en beter kunnen benaderen dan professionals. De sociale en culturele afstand tussen deze intermediair en de doelgroep is kleiner. Er zijn geen verschillen in taalgebruik en status, waardoor er minder snel een communicatiekloof ontstaat. Intermediairs worden beter geacht toegang te hebben tot en aansluiting te vinden bij mensen die op een andere manier niet bij het programma betrokken zouden kunnen worden.

In de studie van Gelauff-Hanzon, Keune en Tan (1999) is uitgebreid nagegaan wat een paraprofessional is, wat de meerwaarde van een paraprofessional is en wat de voorwaarden zijn waaronder een paraprofessional optimaal kan worden ingezet. In deze studie wordt een paraprofessional gezien als iemand die werkzaam is op een terrein waarop hij/zij geen opleiding heeft gehad, dicht bij de doelgroep van het programma staat en werk verricht waarbij hij/zij in direct contact staat met de leden van de doelgroep, en dit betaald doet. Dit laatste is het grote verschil tussen paraprofessionals en allochtone vrijwilligers. Ondanks het feit dat we hier uitgaan van vrijwilligers zijn de beschreven meerwaarden en voorwaarden zeer bruikbaar in deze studie.

Uit de studie van Gelauff-Hanzon et al blijkt dat de waarde van het inzetten van paraprofessionals met name ligt in het bereiken van de (voorheen moeilijke bereikbare) doelgroep. Paraprofessionals bereiken door hun taal, kennis van de doelgroep en vaardigheden, mensen die voorheen door instellingen niet bereikt werden. Paraprofessionals zijn voor deze doelgroepen van grote betekenis. Zij bieden de doelgroepen de mogelijkheid om in contact te komen met elkaar en met algemene instellingen. Door de kennis die de paraprofessionals aan de doelgroepen leveren, leert zij hen zelfstandiger te handelen in de samenleving. Instellingen komen door paraprofessionals in te zetten beter tegemoet aan hun taakstelling ten aanzien van evenredig bereik en toegankelijkheid. Instellingen vergroten daarmee de kwaliteit van hun dienstverlening. Professionals krijgen meer kennis over de doelgroep en leren van de werkwijze van de paraprofessionals. Voor paraprofessionals zelf biedt het de kans om zinvol werk te doen voor de doelgroep en persoonlijke ontwikkelingsmogelijkheden.

Verschillende voorwaarden worden onderscheiden bij de inzet van paraprofessionals. Allereerst zijn er voorwaarden die te maken hebben met de taken en de methodiek. Paraprofessionals dienen een passend en duidelijk takenpakket te hebben. Om succesvol de doelgroep te bereiken is tijd en begeleiding nodig. Een paraprofessional is geen hulpverlener en dient een evenwicht te bewaren tussen betrokkenheid en distantie. Ook hierbij kan begeleiding noodzakelijk zijn. Voor het opbouwen van een persoonlijke relatie of netwerk met de doelgroep is enige continuïteit van de aanstelling van de paraprofessional vereist.

Ten tweede zijn er voorwaarden wat betreft selectie en werving. Niet ieder lid van de doelgroep is geschikt om als paraprofessional te werken. Belangrijke criteria zijn sociale en communicatieve vaardigheden, tolerantie en het naleven van geheimhouding. Een kandidaat moet gemotiveerd zijn voor het werk en een bepaalde autoriteit hebben binnen de doelgroep. De paraprofessional dient een flexibele houding te hebben. Verder biedt werving via het bestaande netwerk de beste garanties voor het vinden van een kandidaat die geschikt is voor de functie.

Ten derde zijn er voorwaarden wat betreft de arbeidspositie van paraprofessionals. Een voorwaarde is dat paraprofessionals een arbeidspositie hebben die door hen als rechtvaardig beoordeeld wordt. Wanneer het een eigenstandige functie betreft dient er een reëel arbeidsperspectief tegenover te staan. Wanneer de functie een fase is binnen een loopbaantraject, moeten mogelijkheden in een doorstroomtraject duidelijk gemaakt worden.

Ten vierde zijn goede training en begeleiding van de paraprofessionals belangrijke voorwaarden. Indien de functie wordt gezien als een fase in een traject, dienen paraprofessionals de mogelijkheid te krijgen om zich zoveel mogelijk te scholen. Wanneer de functie als een permanente functie wordt beschouwd, moet scholing op maat worden aangeboden. Verder moeten paraprofessionals begeleiding op maat krijgen. Om succesvol te kunnen samenwerken moeten kwaliteiten en tekortkomingen van paraprofessionals en professionals over en weer erkend worden. Er moet sprake zijn van wederzijdse aanpassing. Ze dienen in hun relatie een functioneel evenwicht te bewaren tussen betrokkenheid en distantie. Verder verdient het aanbeveling om het contact met de doelgroep niet geheel uit te besteden aan een paraprofessional.

2.2.6 Toepassingsmogelijkheden van de inzet van paraprofessionals in het AMA-project

De begeleiders van de panels zijn zelf afkomstig uit de doelgroep van de AMA's. Zij worden in het kader van dit project getraind om hun eigen ervaringsdeskundigheid in te zetten ten behoeve van hun eigen achterban. Zij fungeren tevens als intermediair tussen de AMA-panels enerzijds en instellingen en beleidsmakers anderzijds.

Het inzetten van ex-AMA's als begeleiders heeft verschillende meerwaarden. Ten eerste kan worden verwacht dat de doelgroep beter wordt bereikt wanneer een ex-AMA als intermediair

wordt gebruikt. De kennis die de ex-AMA heeft over de specifieke culturele kenmerken, taal en vaardigheden van de doelgroep, maakt dat hij of zij een directere toegang heeft tot de beoogde groep AMA's. Hierdoor zullen AMA's eerder worden gestimuleerd om (actief) deel te nemen. Verder is uit eerder onderzoek gebleken dat paraprofessionals voor de doelgroep een toegang bieden tot andere leden van de doelgroep en relevante instellingen. Een ex-AMA heeft veel belangrijke specifieke kennis opgebouwd, bijvoorbeeld over hoe instellingen werken, en kan deze kennis direct overdragen aan andere AMA's. Hierdoor leert een ex-AMA de andere AMA's zelfstandiger te handelen. Anderzijds kunnen instellingen en beleidsmakers via de ex-AMA's meer kennis over de doelgroep verkrijgen en leren van de werkwijze van de ex-AMA's. Tot slot biedt het inzetten van ex-AMA's als begeleiders voor henzelf de mogelijkheid om zelf zinvol werk te doen en om zich persoonlijk te ontwikkelen.

De algemene voorwaarden die gelden bij het inzetten van paraprofessionals zijn ook van toepassing wanneer een ex-AMA wordt ingezet bij de begeleiding van AMA-panels. Voor de ex-AMA's dient duidelijk afgebakend te worden wat zijn of haar taken zijn. Begeleiding van de ex-AMA is hiervoor noodzakelijk. De ex-AMA moet zich duidelijk bewust zijn van zijn of haar positie en dient een evenwicht te bewaren tussen betrokkenheid en distantie.

Niet iedere ex-AMA is geschikt om als begeleider te werken. Een kandidaat moet gemotiveerd zijn en een bepaalde autoriteit hebben binnen de groep. Verder is het belangrijk dat de ex-AMA goede sociale en communicatieve vaardigheden heeft en tolerant is. Verder is de positie die de ex-AMA krijgt in het geheel belangrijk. Er moet een bepaalde status worden verleend aan de functie van begeleider en een loopbaantraject of doorstroommogelijkheid moet geboden worden. Met andere woorden; het moet aantrekkelijk worden gemaakt voor de ex-AMA om als paraprofessional te gaan werken. Het belangrijkste is een goede training en begeleiding van de ex-AMA te garanderen.

2.2.7 *Het resultaat: een methodiek voor AMA-grassroots' panels*

De hierboven beschreven drie lijnen van expertise van het Verwey-Jonker Instituut dienden als input voor de methodiek voor AMA-grassroots' panels. Daarnaast is bij de ontwikkeling van de methodiek gebruik gemaakt van literatuur en gesprekken met sleutelfiguren. Hieruit bleek bijvoorbeeld het belang van het inzetten van werkvormen die niet te talig zijn. De methodiek wordt als zelfstandig document uitgegeven door het Verwey-Jonker Instituut. Er is ook een handleiding beschikbaar voor ex-AMA's die als begeleiders de methodiek toepassen bij AMA-grassroots' panels.

2.3 Het opzetten van een netwerkstructuur voor AMA-grassroots' panels

In deze paragraaf wordt ingegaan op het opzetten van een netwerkstructuur ten behoeve van AMA-grassroots' panels. Er heeft met behulp van literatuurstudie en interviews met sleutelfiguren (onder meer vanuit Stichting Pharos en Stichting Nidos) een verkenning plaats gevonden naar de meest kansrijke inbedding van de panels. Vervolgens is gestart met het gericht zoeken naar geschikte locaties om de panels te laten plaatsvinden, de werving van deelnemers (AMA's) en de werving van begeleiders (ex-AMA's) voor de AMA-grassroots' panels. Deze actiepunten komen achtereenvolgens aan de orde, waarbij aangetekend moet worden dat deze activiteiten veelal gelijktijdig plaatsvonden.

2.3.1 *Geschikte locaties*

Als startpunt voor de werving van AMA's voor de panels is contact opgenomen met scholen waar Internationale Schakelklassen functioneren. De jongvolwassen asielzoekers en vluchtelingen volgen voor het merendeel onderwijs op scholen met Internationale Schakelklassen (ISK), en daarnaast op Regionale Opleidingscentra (ROC's) met een afdeling educatie. De school is een voor de jongeren vertrouwde omgeving. Wegens de afwezigheid van reistijd en reiskosten voor deelnemers zouden er relatief weinig belemmeringen bestaan om deel te nemen aan een panel.

Bij het zoeken naar locaties werd gelet op een spreiding over het land en het aantal potentiële deelnemers en begeleiders. Het vinden van een locatie vormde meestal geen probleem, scholen verleenden graag hun medewerking via het beschikbaar stellen van lesruimte voor de panels. De crux zat hem in de afstemming van beschikbare locaties, het aantal deelnemers en het aantal begeleiders dat per regio voorhanden was.

Er zijn in totaal 103 scholen benaderd. Een deel daarvan gaf aan graag mee te willen werken en lesruimte beschikbaar te kunnen stellen, maar gaven om bepaalde, hierna genoemde redenen aan toch niet mee te kunnen werken aan het project:

- de leerlingen waren te jong (14/15 jaar);
- de leerlingen waren nog maar zeer kort in Nederland;
- de school had een te druk programma in de beoogde periode;
- er waren te weinig potentiële deelnemers op de school en/of in scholen in de regio;
- er was te veel tumult en onrust rond de groep AMA's op dat moment in betreffende regio;

- in een aantal gevallen wilden de begeleiders/docenten hun leerlingen niet overvoeren met initiatieven en activiteiten.

Uiteindelijk is op zeven scholen een AMA-grassroots' panel van start gegaan.

2.3.2 De werving van AMA's

Tijdens de werving van AMA's is met name ingezet op het bereiken van leerlingen van ISK's en terzijde op werving van leerlingen van ROC's. Het merendeel van de AMA's is te vinden op scholen met ISK's, hier volgen ze les tot zij 18 jaar zijn. Na hun 18de verjaardag is doorstroom naar een ROC mogelijk. Er is contact gezocht met docenten en coördinatoren van ISK's en ROC's door het hele land. Op deze wijze werden de toekomstige deelnemers benaderd door een voor hen vertrouwd persoon die uitleg kon geven en vragen kon beantwoorden. Tevens werd op deze wijze een aantal AMA's gezamenlijk aangesproken, bijvoorbeeld in een lessituatie. Dit werkte drempelverlagend voor uiteindelijke deelname.

Daarnaast zijn deelnemers geworven via mentoren van KWE's (kleine wooneenheden waar AMA's wonen) en via het netwerk van professionals van het Verwey-Jonker Instituut, via ROC's en persoonlijke contacten met vluchtelingen, AMA's en ex-AMA's die gaandeweg het wervingstraject ontstonden.

Uiteindelijk leidden de wervingsinspanningen tot zeven locaties waar een panel van start ging waarbij een minimumeis gold van 10 aangemelde deelnemers. Er waren leerlingen betrokken van 11 scholen, aangevuld met deelnemers uit de andere wervingskanalen. Groepen leerlingen van twee of meer scholen werden in een aantal gevallen samengebracht in één panel.

De geworven deelnemers waren in meerderheid jongens. De leeftijd varieerde van 15 tot 18 jaar, de gemiddelde leeftijd lag rond de 17 jaar. De deelnemers waren afkomstig uit met name Afrikaanse landen als Angola, Guinee en in mindere mate Kongo Siërra Leone, Ethiopië, Tsjaad, Soedan, Somalië, Rwanda, Kameroen en Togo. Daarnaast waren er deelnemers uit Afghanistan, Syrië, China en Kosovo. De deelnemers hebben met elkaar gemeen dat ze AMA zijn, wat niet wil zeggen dat ze allemaal over eenzelfde status beschikken. Bij de docenten en/of begeleiders is deze informatie niet altijd bekend.

2.3.3 De werving van ex-AMA's

De begeleiders van de AMA-grassroots' panels zijn allen 18 jaar of ouder (tot rond de 25 jaar). Om geschikte begeleiders te vinden is gebruik gemaakt van het reeds eerder genoemde netwerk van mentoren van KWE's, docenten op ROC's en docenten en/of contactpersonen op

ISK's waarbij hun persoonlijke netwerk van ex-leerlingen werd aangesproken. Ook is het netwerk van professionals van het Verwey-Jonker Instituut ingezet, naast de tijdens het traject ontstane persoonlijke contacten met AMA's en ex-AMA's. Gezien de eisen die aan een begeleider van een panel gesteld worden was een selectie op basis van geschatte begeleiderskwaliteiten onvermijdelijk.

Voor aanvang van de start van de trainingen van ex-AMA's waren in totaal 19 ex-AMA's geworven. Zeven van hen zijn geworven via contactpersonen op hun huidige dan wel voormalige school, twee via het netwerk van professionals, vijf via vluchtelingen zelforganisaties en vijf via mentoren van KWE's.

Onder de groep ex-AMA's waren zes meisjes en dertien jongens. Ze waren afkomstig uit Somalië (7), Koerdistan (1), Angola (1), China (2), Sierra Leone (2), Guinee (1), Rwanda (1), Eritrea (1) Abchazië (1), Tsjaad (1) en Kongo (1). Zij varieerden in leeftijd van 18 jaar tot midden twintig.

Gedurende het wervingsproces van AMA's voor de panels en ex-AMA's voor de begeleiding van de panels werd getracht zoveel mogelijk een match te maken per regio zodat elk grassroots' panel door ex-AMA's wonende in dezelfde regio zou worden begeleid. In de meeste gevallen is dat goed gelukt, er waren echter een aantal ex-AMA's die elke week een behoorlijke reisafstand hadden (tot twee uur reistijd) en dat vergde veel inzet van betreffende begeleider(s).

2.3.4 Het resultaat: een infrastructuur voor AMA-grassroots' panels

Het resultaat van het tweede deelproject, *Opzet van een netwerkstructuur voor AMA-grassroots' panels*, is een plan van aanpak ten behoeve van de training van de ex-AMA's en de pilots met AMA grassroots' panels.

De drie parallel lopende onderdelen, het zoeken naar geschikte locaties, het werven van AMA's en het werven van ex-AMA's, resulteerde in:

- Twee trainingsgroepen van ex-AMA's van elk twee dagen;
- Zes AMA-grassroots' panels van elk zeven bijeenkomsten².

Voordat de panels van start gingen werden de ex-AMA's voorbereid op hun begeleiderstaken via een gerichte tweedaagse training. De getrainde ex-AMA's, die geschikt bevonden werden en beschikbaar waren voor het begeleiden van een panel, werden gekoppeld aan een van de

² Er zijn aanvankelijk zeven panels van start gegaan. Het panel uit Utrecht is echter na een aantal bijeenkomsten opgeheven. De meeste deelnemers en de begeleiders moesten erg grote reisafstanden afleggen, wat uiteindelijk een te zware belasting bleek te zijn.

zeven locaties waar een AMA-grassroots' panel van start zou gaan. Zeven AMA-grassroots' panels gingen van start met elk minstens 10 aangemelde deelnemers, een of twee ex-AMA begeleiders en met aanwezigheid van een supervisor vanuit het Verwey-Jonker Instituut.

2.4 Slotbeschouwing

De ontwikkeling van de methodiek voor AMA-grassroots' panels, waarbij gebruik is gemaakt van drie lijnen van expertise van het Verwey-Jonker Instituut, heeft geleid tot een serie van zeven bijeenkomsten voor AMA's die worden begeleid door (een) ex-AMA('s). Deze methodiek is in de pilots uitgetest en op basis van de ervaringen aangepast. De methodiek is gereproduceerd en verkrijgbaar bij het Verwey-Jonker Instituut (*Methodiek voor AMA-grassroots' panels*. Gruijter, de et al. Verwey-Jonker Instituut, december 2002). Naast de methodiek is ook een handleiding bij de methodiek voor begeleiders geschreven (*Methodiek voor AMA-grassroots' panels. Handleiding voor begeleiders*. Gruijter, de et al, Verwey-Jonker Instituut, december 2002).

De in paragraaf 2.3 opgezette infrastructuur heeft geleid tot een aantal AMA-grassroots' panels met getrainde begeleiders. Het verloop van de pilot met de AMA-grassroots' panels wordt beschreven in hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 3 Procesevaluatie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de procesevaluatie van het project centraal. De procesevaluatie richt zich op de vraag of de training van de ex-AMA's en het pilotproject volgens het plan van aanpak zijn verlopen. Hierbij wordt aandacht besteed aan zowel procesvariabelen (middelen die ingezet worden om de beoogde resultaten te bereiken) als naar de contextvariabelen (variabelen die niet in de implementatiestrategie en het plan van aanpak zijn opgenomen, maar die wel van invloed zijn op de resultaten van de implementatie). In paragraaf 3.2 wordt ingegaan op de training van ex-AMA's als begeleider van een AMA-grassroots' panel. In paragraaf 3.3 staan de pilots van de AMA-grassroots' panels centraal. In paragraaf 3.4 worden conclusies getrokken ten aanzien van het verloop van proces.

3.2 De training van ex-AMA's als begeleider van een AMA-grassroots' panel

Doel van de training was de ex-AMA's voor te bereiden op hun rol als begeleider van bijeenkomsten van de AMA-grassroots' panels. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de organisatie, de deelnemers en het programma van de training.

3.2.1 *Organisatie*

Twee groepen toekomstige begeleiders van AMA-grassroots' panels werden getraind. De ene groep volgde een tweedaagse training in Utrecht (Training Noord) en de andere groep een tweedaagse training in Den Bosch (Training Zuid). Dit bood de mogelijkheid voor de ex-AMA's die training te volgen die het dichtst bij huis gegeven werd, dan wel die training die qua data het beste uitkwam. Tevens konden de beide trainingsgroepen qua deelnemersaantallen gebalanceerd worden. Een belangrijke overweging was de groepen niet groter te laten worden dan 12 mensen. Zie onderstaand schema.

Schema Overzicht begeleidertraining: data en aantal deelnemers

	Training Noord	Training Zuid
Data	20 en 27 april 2002	18 en 25 mei 2002
Aantal deelnemers	10	9

De trainingen voor begeleiders van AMA grassroots' panels werden inhoudelijk verzorgd door trainers van de Stichting Pharos. Zij leidden de groepen vanuit hun ervaring met het trainen van vluchtelingen.

3.2.2 Deelnemers

De begeleiders van AMA-grassroots' panels zijn bij voorkeur enkele jaren ouder dan de deelnemers aan de panels. Zij zijn zelf AMA geweest in Nederland. Niet iedere ex-AMA is geschikt om begeleider te worden. Begeleiders moeten het leuk vinden voor een groep te staan, 'feeling' hebben met jongeren, goed kunnen luisteren, over eigen ervaringen kunnen praten, open staan voor andere ideeën, organisatietalent hebben en verantwoordelijkheid kunnen dragen voor bijvoorbeeld geld en het bijhouden van de groep.

3.2.3 Programma

De volgende onderdelen kwamen op de trainingsdagen aan bod:

Welkom

De deelnemers stelden zich aan elkaar voor. Dit gebeurde uitgebreid daar werd een paar uur voor uitgetrokken. Er werd gesproken over allerlei onderwerpen die naar boven kwamen. Dit zorgde voor een ontspannen sfeer en het legde een basis voor de vervolgonderwerpen.

Stellingname

De deelnemers werd gevraagd stellingen te formuleren over voor AMA's en ex-AMA's relevante issues. Dit resulteerde in een groslijst van stellingen in beide groepen en daarover werd uitvoerig gesproken en gediscussieerd.

Collage /Toekomst in Nederland

Om het nadenken over de eigen toekomst in Nederland te stimuleren werd de ex-AMA's gevraagd een collage te maken over dit onderwerp. Achteraf werden deze plenair besproken. Dit leidde tot leuke presentaties waarbij deelnemers gestimuleerd werden meer van zichzelf te laten zien en over zichzelf te spreken. Lag in het vorige onderdeel de nadruk om problemen en knelpunten, hier verplaatste de discussie zich naar dromen, ambities en wensen.

Dagindeling

Het maken van een tekening over hoe het dagelijks leven eruitziet stimuleerde de ex-AMA's te vertellen over hun leven en dat te delen met anderen binnen de groep.

Netwerk/hulpverlening

Teruggrijpend op de opdracht over stellingname en de toekomst in Nederland, werd nu van de deelnemers gevraagd na te denken over hoe zij hun belemmeringen zouden kunnen overwinnen en welke hulp zij daarbij nodig zouden hebben en van wie. Dit leidde binnen de groep tot een uitwisseling van ervaringen over contact met instanties, hulpverleners en vrienden in Nederland.

Het verleden

Een video over een jonge vluchteling in Nederland bracht de discussie op gang over gedeelde ervaringen in het verleden van de deelnemers. Dit vanuit de gedachte dat kennis over het eigen verleden essentieel is voor het leven in het heden.

Afsluiting en certificaatuitreiking

Elke deelnemer heeft ter afsluiting van de training een certificaat ontvangen met de handtekening van de trainsters en de algemeen directeur van het Verwey-Jonker Instituut (een voorbeeldcertificaat is te vinden in de bijlage).

De onderdelen geven de ex-AMA's een beeld van wat ze zouden kunnen verwachten bij het begeleiden van een AMA-grassroots' panel. Beide trainingsgroepen volgden dezelfde lijn qua onderwerpen. Wel werden in enkele gevallen bij de training Noord andere werkvormen gehanteerd dan bij de training Zuid. De trainers pasten hun programma aan de groep aan en de discussies die daarbinnen gevoerd werden.

De trainers behandelden met name werkvormen zoals die ook in de methodiek voor AMA-grassroots' panels te vinden zijn en zetten die naar eigen inzicht in. Er was gedurende de twee trainingdagen onvoldoende tijd om alle onderdelen uit de methodiek uitvoerig te behandelen. Vandaar dat een selectie gemaakt werd. De onderdelen die meest relevant zijn voor een bege-

leider van een AMA-grassroots' panel en de werkvormen die het best aansluiten bij de te trainen groep ex-AMA's, werden behandeld.

Tijdens het doorlopen van de onderdelen werd veel aandacht besteed aan het aanleren van vaardigheden die voor het begeleiden van een groep van belang zijn. Zo werd nadruk gelegd op aspecten als: het luisteren naar elkaar, ervoor zorgen dat iedereen in de groep aan het woord komt, mensen het woord leren geven, elkaar vragen stellen. De trainers van de Stichting Pharos hanteerden daarnaast een aantal uitgangspunten specifiek voor deze training: geef aandacht, wees blij met iedere reactie, let op signalen van spanning, geef persoonlijke voorbeelden, durf moeilijke onderwerpen te benoemen, spreek duidelijk en gebruik humor.

3.2.4 Slotsom

Negentien ex-AMA's kregen wegens het succesvol afsluiten van de training een certificaat uitgereikt. Niet alle voor de AMA-grassroots' panels getrainde ex-AMA's hebben uiteindelijk een panel begeleid. Daarvoor zijn een aantal redenen aanwijsbaar:

- Niet elke ex-AMA bleek direct geschikt om als begeleider te functioneren.
- Er waren niet voldoende panels om iedere getrainde ex-AMA te plaatsen.
- Niet elke getrainde ex-AMA bleek tijd te hebben om begeleider te worden vanwege activiteiten op school en werk, en
- het logistieke probleem van matching van de plek waar ex-AMA's wonen met de plek waar een AMA-grassroots' panel werd georganiseerd.

Uiteindelijk zijn acht ex-AMA's daadwerkelijk een AMA-grassroots' panel gaan begeleiden.

3.3 Het verloop van de pilots van AMA grassroots' panels

Doel van de pilots van AMA-grassroots' panels was de ontwikkelde methodiek AMA-grassroots' panels (deelproject 1) en de opzet van de netwerkstructuur voor AMA-grassroots' panels (deelproject 2) in de praktijk te toetsen. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de organisatie van het pilotproject, de deelnemers en de inhoud van het programma.

3.3.1 Organisatie

In het pilotproject zijn zeven AMA-grassroots' panels het programma gestart. Van de oorspronkelijk zeven panels viel één na een aantal weken af wegens onvoldoende aanwezigheid van deelnemers en begeleiders. Dit was te wijten aan te grote reisafstanden en activiteiten op school en werk van de deelnemers. De overige zes panels vonden plaats bij de ISK's verspreid over het hele land. Zie onderstaand schema voor een overzicht van locaties, aantallen deelnemers en begeleiders.

Schema *Locaties, begeleiders en deelnemers AMA grassroots' panels*

AMA-Grassroots' Panel	Aantal begeleiders (ex-AMA's)	Totaal aantal deelnemers
Harderberg (De Nieuwe Veste)	2	16
Eibergen (Het Assink)	1	10
Bergen op Zoom (Schelde college en ROC Zoomvlietcollege)	2	12
Vlaardingen (Vlaardingse Openbare Scholengemeenschap)	1	8
Gorredijk (Burgemeester Harmsmaschool)	1	14
Utrecht (Prisma ISK)	1	6
Drachten (OSG Singelland)	1	18

De AMA-grassroots' panels werden naast de ex-AMA's begeleid door een supervisor van het Verwey-Jonker Instituut. In de praktijk leidde dit tot een hechte samenwerking tussen de ex-AMA('s) en de supervisor waarbij toegewerkt werd naar een voortrekkersrol voor de ex-AMA('s) in het contact met de deelnemers. Enkele panels hadden één ex-AMA als begeleider en enkele hadden twee ex-AMA's als begeleiders. De ervaring leert dat het werken met twee ex-AMA's als begeleider per panel een aantal voordelen heeft. Zo kunnen de begeleiders steun aan elkaar hebben en taken kunnen beter verdeeld worden waardoor meer ruimte voor intensief contact met de deelnemers ontstaat.

De grootte van de groepen verschilde sterk. In het schema is te zien dat de groepen in Vlaardingen en Eibergen uit 8 deelnemers bestonden, terwijl de groepen in Harderberg en Drachten

17 en 18 deelnemers bevatten. Een minder grote groep deelnemers is te verkiezen boven een grotere groep. Een optimale grootte is zeven deelnemers. In een groep met dergelijke omvang kan rustig gepraat worden over onderwerpen die naar boven komen, zonder dat de intimiteit zo groot wordt dat het te persoonlijk wordt voor deelnemers. Daarnaast valt het ordeprobleem, dat kan ontstaan in grote groepen, weg in een kleinere setting.

3.3.2 Deelnemers

De deelnemers waren leerlingen van Internationale Schakelklassen. Een enkeling volgde les op een ROC. Zij hadden een gemiddelde leeftijd van 17 jaar. Er waren slechts enkele meisjes die deelnamen. Het merendeel van de deelnemers komt uit Angola, en daarnaast zijn er deelnemers uit Afghanistan, Koerdistan, Guinee, Siërra Leone, Kameroen, Togo en China. In hun vrije tijd kijken de deelnemers tv, spelen ze voetbal en basketbal. Muziekvoorkeuren variëren van Bob Marley, Alpha Blondy en hiphop tot Shakira. Veel jongeren besteden veel aandacht aan hun uiterlijk. Contact met Nederlandse jongeren hebben de meeste deelnemers nauwelijks. Ze trekken vooral met elkaar op. Wel heeft een aantal jongeren het geluk een goed contact te hebben met de mentor van hun KWE (kleine wooneenheid), voogd, of een aardige docent die veel voor hen doet.

De meeste deelnemers wonen in kleine dorpen en slechts enkelen in de grote stad. De oorzaak ligt in het feit dat de deelnemende scholen zich met name in de landelijke gebieden bevinden. Het merendeel van de deelnemers woont in een KWE. Daar wonen ze samen met twee of drie andere AMA's. Ze moeten zelf koken, boodschappen doen en hun geldzaken regelen. Anderen wonen in een asielzoekerscentrum.

Het niveau van de taalvaardigheid verschilde per panel en per individu. Daarom lag tijdens de panelbijeenkomsten de nadruk op werkvormen met een niet-talige component.

3.3.3 Programma

Het programma van de AMA-grassroots' panels omvat zeven bijeenkomsten. In deze bijeenkomsten leren de deelnemers aan de hand van diverse werkvormen hoe zij meningen en oordelen kunnen vormen en articuleren. Het programma kent een opbouw, waarbij wordt toegevoerd naar het articuleren van de eigen mening en het schrijven van een individueel actieplan. Gedurende het gehele programma is gebruik gemaakt van een werkmap. De deelnemers hebben deze werkmap ontvangen tijdens de eerste bijeenkomst. Naast de zeven bijeenkomsten wordt er een informele activiteit georganiseerd voor alle deelnemers van de zes panels en ma-

ken de deelnemers een persoonlijk actieplan als individuele opdracht. In onderstaand schema is de reeks bijeenkomsten en bijbehorende activiteiten van week tot week weergegeven. Elke bijeenkomst had een inhoudelijk thema. Dit thema staat in de laatste kolom vermeld.

Schema Programma van AMA-grassroots' panels

Week	Activiteit	Thema
22	Bijeenkomst 1	Even voorstellen
23	Bijeenkomst 2	Iets meer over jezelf
24	Bijeenkomst 3	Een jonge vluchteling in Nederland
25	Bijeenkomst 4	Gekke Hollanders
26	Bijeenkomst 5	Ik woon in Nederland en ik wil graag...
27	Vrij	
28	Informele activiteit	
29	Individuele opdracht en zomervakantie	Persoonlijk actieplan
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36	Bijeenkomst 6	Mijn verhaal...
37	Bijeenkomst 7	Je mening telt!

Thematisch behandelen de bijeenkomsten achtereenvolgens:

Even Voorstellen

Onderlinge kennismaking en introductie van het programma.

Iets meer over jezelf

Deelnemers maken een collage over de dingen die ze leuk vinden, hun dromen en hun toekomst. Op deze wijze maken de deelnemers nader kennis met elkaar en worden uitgenodigd wat meer over zichzelf te vertellen.

Een jonge vluchteling in Nederland

Hoe is het om als jonge vluchteling in Nederland te leven? In de bijeenkomst wordt een video over een Iraans meisje dat naar Nederland is gevlucht vertoond. Met behulp van de video worden verschillende onderwerpen over het leven in Nederland besproken.

Gekke Hollanders

Wat valt je op aan het leven in Nederland en het leven van de Nederlanders? Door een excursie naar een organisatie of bedrijf in Nederland (een bejaardenhuis, een boer, de lokale omroep), komen de deelnemers in contact met Nederlanders, en is er ruimte om vragen die de deelnemers over Nederland hebben te beantwoorden.

Ik woon in Nederland en ik wil graag.....

Hoe zijn obstakels die je als jonge vluchteling in Nederland tegenkomt te overwinnen? In deze les maken de deelnemers een actieplan: een plan om iets wat ze graag willen doen uit te gaan voeren.

Persoonlijk actieplan

Als individuele opdracht, te maken tijdens de zomervakantie, werd deelnemers gevraagd een plan op te stellen dat betrekking heeft op hun eigen toekomst. Dit plan werd ingevuld door de volgende vragen te beantwoorden: Wat wil ik doen? Hoe kan ik dat bereiken? Waar ga ik dit doen? Wanneer ga ik dit doen? Met wie ga ik dit doen of wie heb ik daarbij nodig?

Mijn verhaal...

Door het maken van een cursusdagboek volgen een reflectie en terugblik op de bijeenkomstenreeks en de onderwerpen die naar voren kwamen.

Je mening telt!

Evaluatie van de AMA-grassroots' panelbijeenkomsten. Van de deelnemers wordt verwacht dat zij hun eigen mening geven over de bijeenkomstenreeks.

Er is gekozen voor korte, pakkende werkvormen om de vaart en de spanning erin te houden. Deze werkvormen dienen om een gesprek over het thema van de bijeenkomst op gang te brengen en gezamenlijk toe te werken naar het opstellen van het actieplan als individuele opdracht en het leren uiten van de eigen mening van deelnemers.

De supervisor en de ex-AMA's ontmoetten elkaar een uur voor aanvang van de bijeenkomsten om inhoudelijke en praktische voorbereidingen te treffen. Elke bijeenkomst duurt twee uur en

heeft een onderbreking van minstens een kwartier waarin ruimte is voor ontspanning en het leggen en onderhouden van sociale contacten.

De deelnemers werken veel met elkaar samen en er is ruime gelegenheid voor groepsgesprekken, discussies en uitwisseling van informatie binnen de groep. Telkens is voldoende tijd ingeruimd voor sociale contacten. De deelnemers krijgen de gelegenheid hun persoonlijk netwerk uit te breiden met jongeren die zich in een vergelijkbare positie bevinden.

Getracht is de thema's zoveel mogelijk aan te laten sluiten op de belevingswereld van de deelnemers. De onderwerpen liggen in de sfeer van het leven van de deelnemers in het heden en wat de deelnemers in zijn of haar dagelijks leven tegenkomt. Vragen die daarbij van belang zijn: wie ben ik? Wat wil ik? Waar kom ik vandaan? Wat heeft mij dat gegeven? Waar leef ik nu? Hoe vind ik dat? Wat vind ik moeilijk? Hoe ga ik daarmee om?

In de bijeenkomstenreeks wordt toegewerkt naar het articuleren van een eigen mening. Gedurende de voorafgaande lessen worden deelnemers voortdurend uitgenodigd hun mening te geven. In deze bijeenkomsten leren de deelnemers aan de hand van diverse werkvormen hoe zij meningen/oordelen kunnen vormen en articuleren. Tijdens de laatste bijeenkomst wordt dit expliciet in de praktijk gebracht tijdens de evaluatie.

De spreiding over een aantal maanden van de zeven bijeenkomsten leverde enige knelpunten op. De eerste vijf bijeenkomsten vonden plaats tussen eind mei en begin juli 2002. Daarna volgde een informele activiteit tijdens de zomervakantie. Na deze pauze van zeven weken tussen de bijeenkomsten volgden nog twee bijeenkomsten. Deze lange pauze leidde tot uitval van enkele begeleiders en deelnemers. Zij waren verhuisd of hadden met het begin van het nieuwe schooljaar andere verplichtingen. Voor de overige deelnemers bleek het lastig direct de draad op te pakken na de lange onderbreking. Daarnaast zorgde het niet simultaan lopen van het begin van het schooljaar met het begin van de bijeenkomstenreeks voor enige verwarring en onduidelijkheid.

3.3.4 Slotsom

Bij de start van de bijeenkomstenreeks stelden de deelnemers van de AMA-grassroots' panels zich voorzichtig op. Bij elke volgende bijeenkomst lieten deelnemers meer van zichzelf zien en groeide het onderlinge vertrouwen. Zij waren steeds meer in staat hun mening over verschillende onderwerpen naar voren te brengen en zich binnen de groep te uiten. De ex-AMA's wisten de rol van begeleider goed te vervullen.

Tussen begeleiders en deelnemers speelde herkenning van elkaars situatie en omstandigheden een belangrijke katalyserende rol bij het werken aan meningvorming en meningsuiting. Ex-AMA's herkennen als ervaringsdeskundige de situatie waarin de deelnemers zich bevinden en kunnen vanuit hun eigen ervaring daarover meepraten. Ze vervullen een voorbeeldfunctie binnen de groep en de deelnemers hangen regelmatig aan hun lippen. Bijvoorbeeld als ze vertellen hoe het ging toen zij voor het eerst een baantje vonden, of hoe het gaat als ze op bezoek zijn bij hun Nederlandse schoonfamilie.

Zowel deelnemers als begeleiders betreurden het dat de bijeenkomstenreeks slechts uit zeven bijeenkomsten bestaat. Men had graag langer in dit verband met elkaar opgetrokken.

3.4 Conclusies

In deze paragraaf worden enkele conclusies getrokken ten aanzien van het verloop van de training van de ex-AMA's en het verloop van de pilots met AMA-grassroots' panels.

Het bleek aanvankelijk lastig om ex-AMA's te werven voor de training (met als doel om begeleider van een grassroots' panel te worden). Pas toen kon worden aangesloten bij scholen die bezig waren AMA's te werven voor de panels, kwam de werving van de ex-AMA's op gang. Deze combinatie van het werven van AMA's en ex-AMA's is, zo is ons gebleken, belangrijk voor het welslagen van een panel. Immers, op deze manier wordt een goede 'match' verkregen tussen begeleider en deelnemers. Voor beiden geldt dat de reistijden beperkt blijven en dat men in de eigen leefomgeving kan werken. Dit laatste is ook vanwege de – in het panel opgedane sociale contacten heel belangrijk.

Uit de evaluatie bij de ex-AMA's blijkt dat zij de training als "goed" en "nuttig" waarden: "De training was kort, maar krachtig"; "Het zou niet goed zijn geweest om zonder training aan het begeleiden van een groep te beginnen". De training is volgens de ex-AMA's een goede voorbereiding geweest op hun taak als begeleider, zowel procesmatig (rol van begeleider) als inhoudelijk (inhoud van het programma, met name het voorbereiden op de thema's van verleden, heden en toekomst). De ex-AMA's hebben de volgende kritiek- c.q. verbeterpunten ten aanzien van de training:

- De training zou dichterbij huis gegeven moeten worden.
- De trainingsdagen duurden te lang.
- Er zou meer aandacht besteed moeten worden aan het omgaan met Nederlandse mensen.

Ook de werving van de AMA's als deelnemer aan een AMA-grassroots' panel verliep aanvankelijk moeizaam. Ook hier gold dat het belangrijk bleek om aansluiting te zoeken bij plekken en

organisaties waarin de AMA's zich reeds bevinden. De Internationale Schakelklassen bleken hiervoor het meest geschikt, ook omdat op de school de panelbijeenkomsten zouden kunnen plaatsvinden. Daarbij was het erg belangrijk dat kon worden aangesloten op de lesuren. Het enige panel dat na de start moest worden opgeheven (Utrecht) was dan ook het panel waarvan de deelnemers en de begeleiders ver moesten reizen. Dit gaf logistieke problemen die een weerslag hadden op de motivatie van de deelnemers en de begeleiders.

Daar waar de panelbijeenkomsten wel goed aansloten op de lestijden, werden de bijeenkomsten over het algemeen goed en trouw bezocht. De bijeenkomstloze periode, die was ingelast om een individuele opdracht te vervullen (het persoonlijke actieplan) bleek minder goed te werken. De deelnemers voelden zich een beetje verloren en in deze periode vonden voor veel deelnemers veranderingen plaats. Men ging bijvoorbeeld verhuizen of naar een andere school. Hierdoor was het lastig om alle deelnemers weer bij elkaar te krijgen.

De waardering van de deelnemers over hun AMA-grassroots' panel was echter positief. Niet alleen het programma, maar ook de opgedane sociale contacten speelden hierin een belangrijke rol.

Hoofdstuk 4 Uitkomstenevaluatie

4.1 Inleiding

De vraag of de beoogde doelstellingen van het pilotproject bereikt zijn, staat centraal in de uitkomstenevaluatie. Het gaat hierbij om de volgende kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen:

- Deelname van AMA's aan de bijeenkomsten van de AMA grassroots' panels.
- Verbeterde zelfredzaamheid van de AMA's.
- Actieplannen met een persoonlijk toekomstperspectief.
- Landelijke infrastructuur van AMA-grassroots' panels.

De gegevens ten behoeve van de uitkomstenevaluatie zijn verzameld via de volgende methoden:

- Beoordeling van zelfredzaamheid door supervisors van de AMA's.
- Twee reeksen van participerende observaties (bij de start en bij het einde van de panels).
- Semi-gestructureerde interviews met de ex-AMA's (begeleiders).
- Monitoren van elke bijeenkomsten van het AMA grassroots' panel.
- Semi-gestructureerde interviews met vertegenwoordigers van actoren die relevant kunnen zijn voor een landelijke infrastructuur van AMA grassroots' panels.

In paragraaf 4.2 zal per doelstelling worden nagegaan of deze in het project is gerealiseerd. Daarbij zal worden aangegeven welke belemmerende en bevorderende factoren hierbij een rol hebben gespeeld. In paragraaf 4.3 worden enkele conclusies getrokken naar aanleiding van de uitkomstenevaluatie. Daarbij zal ook aandacht worden besteed aan uitbreiding van de landelijke infrastructuur en continuïteit van AMA-grassroots' panels in de toekomst.

4.2 Zijn de doelstellingen gerealiseerd?

4.2.1 De AMA deelnemers aan de grassroots' panelbijeenkomsten

In totaal zijn er zes AMA-grassroots' panels gedurende de gehele pilotperiode actief geweest. Bij de start van het pilotproject is de kwantitatieve doelstelling van 100 AMA-deelnemers geformuleerd. Zoals in hoofdstuk twee is beschreven is het uiterst moeilijk gebleken om de doelgroep te bereiken. Desondanks is het pilotproject erin geslaagd om uiteindelijk 84 deelnemers voor de AMA-grassroots' panels te werven.

Het grootste deel van deze deelnemers behoorde tot de 'vaste kern', te weten de AMA's die wekelijks trouw deelnamen aan de bijeenkomsten. Deze deelnemers gaven aan de bijeenkomsten erg leuk te vinden. Naast de onderwerpen van het programma speelde de mogelijkheid tot het aangaan van (nieuwe) sociale contacten hierbij een grote rol.

Zoals opgemerkt in hoofdstuk 2 vormden jongens de meerderheid van de deelnemers. Hiervoor zijn diverse redenen aan te merken. Ten eerste lijkt het zo te zijn dat de scholen meer jongens dan meisjes als leerling hebben. Ten tweede werd door enkele mentoren opgemerkt dat meisjes beter in staat lijken om zich thuis te vermaken. Hun behoefte aan deelname aan een buitenschoolse activiteit blijft hierdoor moeilijk te peilen. Daarnaast gaven meisjes soms aan het 'niet leuk' te vinden om in een panel te zitten waaraan ook jongens deelnemen.

De leeftijd van de deelnemers varieerde van 15 tot 18 jaar, de gemiddelde leeftijd lag rond de 17 jaar. De deelnemers waren vooral afkomstig uit Afrikaanse landen, maar er waren ook deelnemers uit Afghanistan, Syrië, China en Kosovo. De deelnemers zijn allen als AMA naar Nederland gekomen. De status die zij op het moment van deelname aan het panel bezaten, was niet altijd duidelijk. Bij de docenten en/of begeleiders is deze informatie niet altijd bekend.

4.2.2 Verbeterde zelfredzaamheid en ontwikkeling van toekomstplannen

Aan de start van het project is aangegeven dat de zelfredzaamheid van de AMA's verbeterd zou moeten worden. Zelfredzaamheid hebben wij geoperationaliseerd in diverse gedragingen, zoals:

- Neemt gemakkelijk een beslissing.
- Vertelt uit zichzelf iets in de groep.
- Zegt 'nee' als hij/zij iets niet wil.
- Draagt ideeën aan in een gezamenlijke activiteit.
- Komt uit voor een keuze die afwijkt van die van anderen.

- Vraagt een ander om hulp.
- Zet door als een taak niet direct lukt.
- Vraagt iets aan een ander die hij/zij niet zo goed kent.
- Zegt het de ander als deze onaardig tegen hem/haar doet.
- Verzorgt zichzelf slecht.

Bij 55 deelnemers is de zelfredzaamheid via een observatieschaal gemeten bij de start en de afronding van het project. Bij een kleine meerderheid van hen (55%) bleek de zelfredzaamheid verbeterd.

De ex-AMA's lijken een belangrijke rol te spelen in de verbetering van de zelfredzaamheid van de AMA's. Doordat de begeleiders (tijdens, maar ook buiten de bijeenkomsten) openlijk vertelden over hun ervaringen als Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker wonden zij vertrouwen bij de deelnemers, die in de begeleider een vraagbaak zagen, waarbij ze op informele wijze terecht kunnen.

De reeks bijeenkomsten voorziet in een behoefte. De deelnemers vinden het, na het overwinnen van enige schroom, prettig met elkaar te praten over de dingen die ze in Nederland zien en meemaken. In hun dagelijks leven gebeurt dat weinig. Ze nemen anderen niet zo snel in vertrouwen. Het praten over het verleden en de toekomst blijken voor AMA's moeilijk bespreekbare onderwerpen. Praten over het verleden doet vaak pijn omdat herinneringen naar boven komen. Ook het nadenken over de toekomst is niet gemakkelijk, al vinden ze hun toekomst heel belangrijk. Een groot deel van de deelnemers weet niet zeker of ze in Nederland kunnen blijven. Er is veel angst om teruggestuurd te worden: "Wat moet ik als ik terugmoet naar mijn land? Ik kan echt niet meer terug, volgens mij zou ik echt niet meer in een land met zulke strenge regels kunnen wennen." De onzekerheid over de toekomst heeft een grote invloed op het leven van de AMA's in Nederland.

Door de bijeenkomsten wordt het sociale netwerk van AMA's vergroot. In de groepen waarin leerlingen van verschillende scholen zitten, worden nieuwe vriendschappen gemaakt. Een van hen zegt hierover: "Ik heb hier heel veel nieuwe vrienden gemaakt. Ik voel me nu meer thuis op deze school." En een ander vertelt: "Ik heb geleerd hoe anderen over de wereld denken, dat iedereen een andere mening heeft."

Uiteindelijk heeft ongeveer een derde van de deelnemende AMA's (29) een eigen actieplan ontwikkeld. Zoals opgemerkt in hoofdstuk 3 bleek de bijeenkomstloze periode een belemmering bij het maken van een actieplan. De mogelijkheid om het actieplanidee van de AMA direct

daarna in de wekelijkse panelbijeenkomst te bespreken had veel beter gewerkt, zo gaven de supervisors van het Verwey-Jonker Instituut aan.

De begeleiders (ex-AMA's) geven zelf aan dat het project voor hen een positieve bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van hun persoonlijk toekomstperspectief. Zo merkt bijvoorbeeld een van hen het volgende op: "Ik heb geleerd meer mijn eigen mening te vertellen. Ik durf gemakkelijker met mensen te praten, bijvoorbeeld met Nederlandse mensen. Ik heb nu ook Nederlandse vrienden. Die had ik eerst niet. Door de bijeenkomsten te begeleiden heb ik over de Nederlandse cultuur geleerd. Voordat ik hieraan begon, vroeg ik alleen hulp als ik die echt nodig had. Nu heb ik overal rondgevraagd om een kamer te vinden en via vrienden van vrienden woon ik nu met drie Nederlandse mensen in een huis".

4.2.3 Landelijke infrastructuur van AMA-grassroots' panels

De pilot van de AMA-grassroots' panels heeft laten zien dat het mogelijk is om op diverse plaatsen in het land groepen van AMA's te formeren die met elkaar bijeenkomen om te praten over hun toekomst en van elkaar te leren. De begeleiding van deze panels door ex-AMA's blijkt een meerwaarde te hebben voor zowel deelnemers als begeleiders. De deelnemers herkennen in de begeleider een (voormalig) lotgenoot en ervaringsdeskundige. De begeleiders zijn mede door hun ervaringen zeer gemotiveerd om anderen in dezelfde situatie te ondersteunen.

De grassroots' panelgedachte, namelijk dat (bijvoorbeeld door beleidsmakers) aan het panel adviezen en oordelen kunnen worden gevraagd over de opvang van de AMA's is in de pilot niet goed uit de verf gekomen. Dit heeft inhoudelijke en praktische redenen. Een inhoudelijke reden is dat in de pilot gebleken is dat veel aandacht moet worden besteed aan het leren geven van een mening en het vormen van een oordeel. Dit is voor veel deelnemers niet vanzelfsprekend. Daarmee is niet gezegd dat zij geen meningen of oordeel hebben, maar wel dat de wijze waarop zij deze (kunnen) articuleren onderling zeer verschillend is. De panelbijeenkomsten hebben op dit terrein een belangrijke functie vervuld. Een praktische reden voor het onderbelicht blijven van de grassroots' panelgedachte is het gegeven dat er (nog) geen directe gesprekspartners waren die mogelijk een panel om advies zouden willen vragen.

Dit alles wil niet zeggen dat er in de toekomst geen belangstelling zou zijn voor een bijeenkomstenreeks, zoals die in de pilot is ontwikkeld. Door deelnemende scholen (en collega-scholen uit de omgeving) is belangstelling getoond voor het organiseren van een AMA-panel en ook veel AMA's zelf zouden graag deelnemen aan een vervolg. Diverse deelnemers hebben aangegeven in een volgende ronde graag getraind te willen worden als begeleider.

4.3 Conclusies en aanbevelingen

4.3.1 Conclusies

De doelstellingen ten aanzien van de (ex-)AMA's die aan de pilot hebben deelgenomen zijn grotendeels bereikt. Ondanks het feit dat de doelgroep zeer moeilijk te bereiken was, is het met grote personele inspanning gedurende een relatief lange tijd, gelukt om de panels te vormen. Hetzelfde geldt voor de begeleiders. Door het programma van de bijeenkomsten zijn de deelnemende AMA's beter in staat om geïnformeerd over een toekomst in Nederland na te denken. Daarbij hebben zij belangrijke vaardigheden opgedaan, zoals het vormen van een oordeel en het beargumenteren daarvan in een groep. Deze vaardigheden zijn ook belangrijk bij het ontwikkelen van een persoonlijk toekomstperspectief. Met het ontwikkelen van een persoonlijk actieplan tijdens de bijeenkomsten, zijn we minder ver gekomen dan dat we gehoopt hadden. De onderbreking van de bijeenkomstenreeks, alsmede de beperkte tijd, waren hieraan debet. Niettemin blijkt uit de pilot dat AMA-grassroots' panels een rol kunnen spelen bij de verbetering van de zelfredzaamheid van AMA's. Het contact met de begeleiders en de sociale contacten die men opdoet tijdens de bijeenkomsten zijn hiervoor heel belangrijk.

De doelstellingen ten aanzien van het vormen van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-grassroots' panels die adviezen zouden kunnen geven aan bijvoorbeeld beleidsmakers, zijn maar gedeeltelijk bereikt. Zoals gezegd, bleek het mogelijk om op diverse plaatsen in het land panels te starten. Tijdens de pilot bleek echter dat tijdens de bijeenkomsten veel aandacht moest worden besteed aan een oriëntatie op de Nederlandse samenleving en op het leren articuleren van je mening. De verwachting dat de deelnemers van de gestarte panels direct 'klaar' zouden zijn om adviezen te geven over bijvoorbeeld opvang en hulpverlening, bleek te hoog gespannen.

Het pilotproject heeft geleerd dat in de participatie en inspraak van AMA's twee niveaus onderscheiden kunnen worden:

- De deelnemers aan de bijeenkomsten zijn jonge vluchtelingen/AMA's. Zij praten met elkaar over dingen die hen aangaan. Ze vormen een grassroots' panel in de oorspronkelijke betekenis: een elementaire organisatorische structuur bestaande uit tenminste twee personen die een gemeenschappelijk lot ervaren, naast elkaar levend in een specifieke sociale structuur, op een face to face wijze met elkaar communicerend, met als doel bepaalde gespecificeerde activiteiten te ondernemen. De bijeenkomsten vormen een veilige omgeving waar jonge vluchtelingen de gelegenheid krijgen ervaringen te delen, over dingen na te denken en een mening te vormen/ zich van hun mening bewust te worden.

- Daarnaast zijn er ex-AMA's die getraind worden als begeleider van de AMA-grassroots' panels. De begeleider is een wat oudere vluchteling. Iemand die in dezelfde situatie zat of zit en dus goed kan aanvoelen en weten hoe dat is. Deze begeleider achten wij in staat duidelijk het standpunt van jonge vluchtelingen te kunnen toelichten. Allereerst omdat deze persoon zelf de situatie kent, ervaringsdeskundig is. Maar daarnaast ook vanwege de ervaringen die hij/zij heeft opgedaan tijdens de 7 bijeenkomsten met deelnemers. Tijdens dit intensieve contact met de deelnemers, en bovendien recente contact, kan deze persoon op geaggregeerd niveau (hij/zij ken inmiddels meerdere mensen in dezelfde positie en kan dus spreken met vergelijkingsmateriaal in het achterhoofd) uitspraken doen over wat er leeft bij de deelnemers, wat er voor hen momenteel speelt, wat voor impact dat op ze heeft etc

4.3.2 Aanbevelingen

De hiervolgende aanbevelingen hebben betrekking op de mogelijke toekomst van de AMA-grassroots' panels en de organisatie hiervan.

Naar aanleiding van de hierboven genoemde twee niveaus van participatie van AMA's stellen wij voor om in de eerste vorm van AMA-grassroots' panels het persoonlijk ontwikkelingsperspectief te benadrukken en ze voortaan te benoemen als AMA-cursussen 'Keuzen en kansen'. Doelen van de cursus zijn: het formuleren van een eigen mening, het vormgeven van een persoonlijk toekomstperspectief, en het beter een weg vinden binnen de opvang en hulpverlening aan AMA's in Nederland. De term AMA-grassroots' panels reserveren we dan voor een inspraakorgaan van ex-AMA's ten behoeve van de maatschappelijke participatie van de AMA's. Dit zou leiden tot één landelijk AMA-grassroots' panel: De ex-AMA's die als begeleider van de AMA-cursussen optreden (of hebben opgetreden) vormen een landelijk AMA Grassroots' panel dat volgens de oorspronkelijke opzet kan dienen als communicatiekanaal voor beleidsmakers, hulpverleners en andere betrokkenen. Hun ervaringen in de begeleiding van de AMA-cursus dient hierbij als input. Zij vormen aldus een spreekbuis voor jonge vluchtelingen in Nederland. Na een reeks cursussen kunnen de begeleiders bij elkaar komen om ervaringen over het verloop van de cursus uit te wisselen. Zij fungeren dan als AMA grassroots' panel op dat moment. In deze bijeenkomst kunnen ze worden aangesproken op hun ervaringsdeskundigheid en kennis en ervaringen over de leefsituatie van andere AMA's.

Voor de organisatie van de AMA-cursussen en het AMA-grassroots' panel is geen logge organisatie. Dit zou het eigen initiatief en de reeds ontwikkelde 'coping strategies' van jonge vluchtelingen zelfs kunnen belemmeren. Dit gegeven, gecombineerd met het feit dat jonge vluchtelin-

gen, net als andere Nederlandse jongeren, veelvuldig gebruik maken van het internet en andere nieuwe media, pleit voor een virtuele ondersteuningsstructuur.

Concreet gaat het om website, die AMA-cursus “Keuzes en Kansen” ondersteunt. Op de website is onder andere het volgende te vinden:

- Informatie over de ontwikkelde AMA-cursus (methodiek) en hoe deze toe te passen (downloadbaar).
- Informatie over de plaatsen waar AMA-cursussen georganiseerd worden.
- Informatie voor ex-AMA's die geïnteresseerd zijn in het begeleiden van een cursus.
- Een stukje ‘geschiedenis’: materiaal dat reeds is verzameld in het AMA-grassroots’ panel-project. Dit laat iets van de resultaten zien en kan dus een wervende werking hebben.
- Fora waarin jonge vluchtelingen elkaar kunnen ontmoeten (wellicht analogie met Maroc.nl, bijvoorbeeld ‘paspoort’ met daarin enkele kenmerken, zoals leeftijd, woonplaats, etc.).
- Een goed toegankelijk menu met informatie die van belang kan zijn voor jonge vluchtelingen (met links naar relevante organisaties, etc.).
- Een mogelijkheid voor bijvoorbeeld beleidsmakers om jonge vluchtelingen te raadplegen.
- Informatie voor organisaties die de AMA-cursus “Keuzes en Kansen” willen starten.

Daarnaast kan de virtuele infrastructuur een rol spelen bij het raadplegen van jonge vluchtelingen over allerlei onderwerpen, zoals de kwaliteit van de opvang bij de komst naar Nederland of knelpunten in hun huidige leefsituatie.

Er is een instantie nodig die het een en ander coördineert. De begeleiders dienen verder een achtervang te hebben qua inhoud en praktische zaken en dienen verschoond te zijn van organiseertaken als het bellen met scholen en docenten.

Taken van deze coördinator omvatten aldus:

- Begeleiders trainen (minder hulpverlenend, dan in pilot: richten op voor groep staan, praten met elkaar, losse insteek, of iemand zware onderwerpen aankan is niet te leren in een training dat moet je kunnen..... en onze ervaring is: mensen met vluchtelingachtergrond begrijpen elkaar, vaak ook zonder woorden).
- Infrastructuur met scholen onderhouden: afspraken over lessen, deelnemers.
- Begeleiders begeleiden tijdens de cursus. De benodigde begeleiding bestaat uit het geven van tips bij problemen met de groep. Het even kunnen kletsen over hoe het gaat, stoom afblazen indien nodig. Het gevoel hebben er niet alleen voor te staan.

- Het panel van begeleiders organiseren aan het eind van elk trimester. Waarbij de inhoud en de thematiek van dit panel verdere uitwerking behoeft.

De doelgroep van de virtuele infrastructuur bestaat uit:

- Jonge vluchtelingen.
- Management en medewerkers van instellingen die zich met (het welzijn van) jonge vluchtelingen bezighouden, zoals Stichting Nidos, zelforganisaties van vluchtelingen, provinciale steunfuncties, welzijnsorganisaties, de Nationale JongerenRaad, etc.
- Beleidsmakers op gemeentelijk en landelijk niveau.
- Organisaties (zoals scholen met een ISK) die de AMA-cursus “Keuzes en Kansen” willen starten.

De primaire inzet van de virtuele infrastructuur is het verbeteren van de zelfredzaamheid van jonge vluchtelingen in Nederland.

Andere beoogde effecten van de virtuele infrastructuur zijn:

- Het verbeteren van de opvang van jonge vluchtelingen: door middel van raadpleging van jonge vluchtelingen via de virtuele infrastructuur kunnen knelpunten in de huidige opvang worden opgespoord en kan de kwaliteit van de opvang worden verbeterd. Ook voor andere relevante onderwerpen geldt dat raadpleging van jonge vluchtelingen via de virtuele infrastructuur kan geschieden. Dit alles kan leiden tot een:
- Beter inzicht in de leefsituatie, de kansen en belemmeringen van jonge vluchtelingen in Nederland.

Voor het beheer, onderhoud en ‘de voeding’ van deze infrastructuur zou gedacht kunnen worden aan Vluchtelingenwerk Nederland. Stichting Pharos zou in aanmerking komen om de training aan ex-AMA’s te blijven verzorgen. Op de website wordt een plek ingericht als ‘helpdesk’ voor ex-AMA’s die vragen hebben over (het begeleiden van) de deelnemers van de cursus. Daarnaast kan in de toekomst wellicht gerealiseerd worden dat bezoekers van de site (jonge vluchtelingen) hun (hulpverlenings)vragen aan medewerkers van bijvoorbeeld Stichting Pharos kunnen stellen.

Ter ondersteuning van de organisatie die het beheer van de infrastructuur op zich neemt, wordt door het Verwey-Jonker Instituut de eerste content geleverd voor deze infrastructuur (deze content bestaat uit het in het pilotproject verzamelde materiaal).

Literatuur

Commissie Programma Evaluatie (1991). *Slotdocument*. Groningen: CPE

Gelauff-Hanzon, C., Keune, C. & Tan, S. (1999). *Paraprofessionals: pioniers of pionnen? Een onderzoek naar de voorwaarden voor een optimale inzet*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/PEWA.

Haspels, M.J.G., Albrecht, G. & Spanjaard, H.J.M. (2001). *AMA's in ontwikkeling. Competentiegerichte begeleiding van alleenstaande minderjarige asielzoekers in kleine wooneenheden*. Duivendrecht: PI Research.

Lammerts, R. (1997). *Activering langdurig baanlozen. De methode 'Eigen participatieperspectief'*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/ Jan van Arkel.

Rijkschroeff, R. & Vos, J. (1996). *Sociaal-economische vernieuwing in de Bijlmermeer*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Snijders, J. & Wel, F. van (1995). *Gevlucht zonder ouders. Integratie van alleenstaande minderjarige asielzoekers in Nederland*. Utrecht: SWP.

Thomeer-Bouwens & Smit, M. (1998). *Alleenstaande minderjarige asielzoekers op eigen benen*. Vakgroep Orthopedagogiek Rijksuniversiteit Leiden.

Tuk, B. & Rive Box, A. de la (red.) (2000). *Welkom op school. Mentormethode voor nieuwkomers in het voortgezet onderwijs*. Utrecht: Pharos.

Tussentijdse Evaluatie Grassroots' panels Amsterdam Zuidoost (1999). Eijsden: Arthur Jansen Advies.

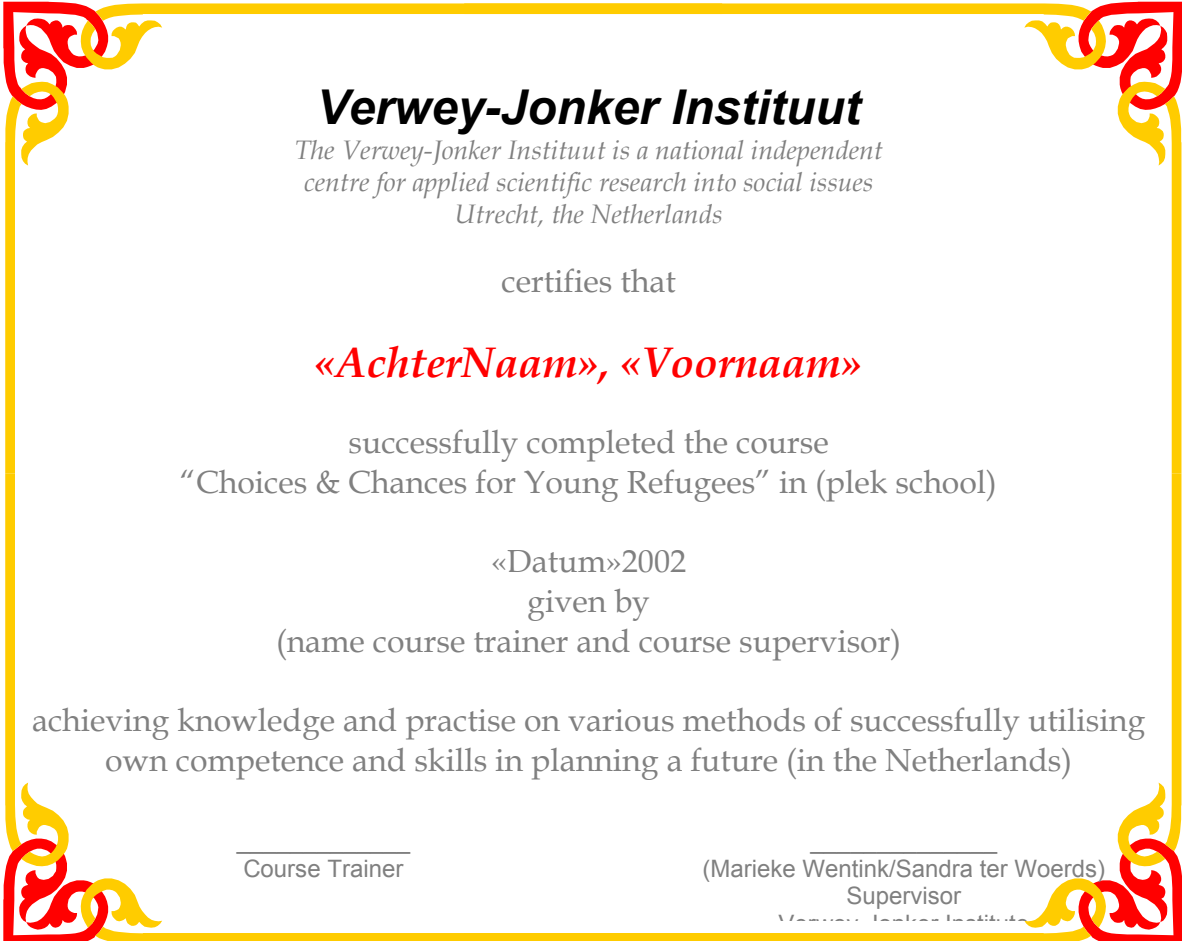
Wijk van - Zielstra E.M., Thomeer-Bouwens, M.A.E., Smit, M. (2001). *Ik heb het achter mijn rug gezet. Voormalige alleenstaande asielzoekers in Nederland*. Universiteit Leiden.

Wirknar Kehla, J. (1997). Over Grassroots' panels gesproken In: *Reader van de Grassroots' panels Conferentie op 25 juni 1997*, Stadsdeel Zuidoost.

Bijlagen

**Voorbeeld certificaat
Artikel voor het tijdschrift Phaxx**

Voorbeeld certificaat

Verwey-Jonker Instituut
*The Verwey-Jonker Instituut is a national independent
centre for applied scientific research into social issues
Utrecht, the Netherlands*

certifies that

«AchterNaam», «Voornaam»

successfully completed the course
“Choices & Chances for Young Refugees” in (plek school)

«Datum»2002
given by
(name course trainer and course supervisor)

achieving knowledge and practise on various methods of successfully utilising
own competence and skills in planning a future (in the Netherlands)

Course Trainer

(Marieke Wentink/Sandra ter Woerds)
Supervisor
Verwey-Jonker Instituut

Artikel voor het tijdschrift Phaxx

De praktijk

Marieke Wentink en Sandra ter Woerds

Grassroots-pilot met ama's Meer thuis in Nederland

Als ervaringsdeskundigen zijn ex-ama's bij uitstek geschikt om ama's te helpen hun weg in Nederland te vinden. Die redenering ligt ten grondslag aan het *grassroots*-project. De pilot met zes groepen sloeg aan, bij de begeleiders én de groepsleden.

'Waarom zitten al die bejaarden achter de ramen in dat huis?' 'Waarom doen de kinderen geen boodschappen voor oude mensen?' 'Je moet hier altijd een afspraak maken als je langs wilt komen, dat is raar.' Praten over Nederland en de Nederlanders levert in een groep met AMA's interessante observaties op. Deelnemers herkennen elkaars ervaringen. Ze vertellen hoe moe ze ervan worden om steeds opnieuw de vraag te krijgen wanneer ze teruggaan naar hun eigen land. Nederlanders lijken maar niet te kunnen begrijpen wat oorlog is en wat dat met je doet. Ze laten ook zien hoe ze worstelen met de normen en waarden die ze van hun eigen cultuur hebben meegekregen en de dingen die ze in Nederland zien. Het kan lastig zijn homoseksualiteit te accepteren en om te leren op straat niet te hard te praten.

Voorbeeldfunctie

Tijdens de bijeenkomstenreeks *Keuzes en kansen* kunnen zes groepen ama's door heel Nederland met elkaar van gedachten wisselen. Ze worden daarbij begeleid door ervaringsdeskundigen, ex-ama's, die samen met hen diverse relevante thema's behandelen. De bijeenkomsten vinden plaats op scholen met Internationale Schakelklassen (ISK's), een voor de ama's vertrouwde omgeving. Voor het samenstellen van de groepen worden enthousiaste contactpersonen op de scholen benaderd.

Ex-ama's herkennen de situatie waarin de deelnemers zich bevinden en kunnen daar vanuit hun eigen ervaring over meepraten. Ze vervullen een voorbeeldfunctie binnen de groep. Vaak

hangen de deelnemers aan hun lippen. Bijvoorbeeld als ze vertellen over hun eerste baantje of over bezoeken aan hun Nederlandse schoonfamilie. De begeleiders zijn iets ouder dan de deelnemers en hebben wat meer hun weg in Nederland gevonden. Deelnemers zijn gemiddeld 17 jaar oud, hun begeleiders zijn tussen de 19 en 25 jaar.

Tijdens de bijeenkomsten werken de deelnemers aan opdrachten die met hun verleden, het heden en de toekomst te maken hebben. Zo maken ze een collage over de toekomst en bekijken ze een video over een meisje dat op haar eentje uit Iran naar Nederland is gevlucht. Ook een excursie naar een Nederlandse instelling of organisatie, bijvoorbeeld een boerderij, een verzorgingshuis of een lokale omroep, is onderdeel van het programma. De verschillende werkvormen roepen discussie op over thema's die voor AMA's belangrijk zijn. Deelnemers brengen daarbij de voor hen belangrijke onderwerpen ter sprake. Vaak komen ze al pratend zelf met oplossingen voor problemen. Tijdens een discussie over discriminatie merkte een deelnemer op: 'Ik ken ook aardige mensen hier in het dorp, ik denk dat contact hebben met Nederlanders helpt tegen discriminatie.'

Tijdens de bijeenkomsten wordt er heel wat afgelachen. In die ontspannen sfeer ontstaat vertrouwen en kunnen ook moeilijk bespreekbare onderwerpen een plaats krijgen.

Spannend

Het merendeel van de deelnemers komt uit Angola, maar in de groepen zitten ook ama's uit Afghanistan, Koerdistan, Guinee, Sierra Leone, Kameroen, Togo en China. Net als Nederlandse pubers vinden ze onderwerpen als de omgang tussen meisjes en jongens, zoenen en seks heel spannend. Sommige jongens noemen als hobby 'meisjes kijken' of 'telefoonnummers van meisjes verzamelen'. De meiden vertellen over de knappe jongens die ze op straat zien lopen en over hun droom om te trouwen en kinderen te krijgen. Contact met Nederlandse jongeren hebben de meeste nauwelijks. Ze trekken vooral met elkaar op. Wel heeft een aantal van hen goed contact met hun mentor, voogd, of een aardige docent die veel voor hen betekent.

De meeste deelnemers wonen in kleine dorpen, een enkeling in een grote stad. Dit komt omdat de deelnemende scholen zich met name in de landelijke gebieden bevinden. Veelal wonen ze met twee of drie andere ama's in een kleine wooneenheid, en moeten ze zelf koken, boodschappen doen en hun geldzaken regelen. Enkeligen wonen er in een asielzoekerscentrum.

Positief

De scholen reageren positief op de bijeenkomstenreeks. Het valt de docenten op dat de leerlingen veel moeite doen om naar de bijeenkomsten te komen. Een van de docenten vertelt dat de

leerlingen na afloop van een bijeenkomst steeds zo rustig zijn, een ander hoe trots de deelnemers na afloop van de reeks hun certificaat kwamen laten zien.

Voor de deelnemers zijn het verleden en de toekomst moeilijk bespreekbare onderwerpen. Praten over het verleden doet vaak pijn omdat herinneringen naar boven komen. Ook het nadenken over de toekomst is niet gemakkelijk, al vinden ze die toekomst heel belangrijk. Een groot deel van hen weet niet zeker of ze in Nederland kunnen blijven. Er is veel angst om teruggestuurd te worden: 'Wat moet ik als ik terug moet naar mijn land? Ik kan echt niet meer terug, volgens mij zou ik niet meer in een land met zulke strenge regels kunnen wennen.' Deze onzekerheid heeft een grote invloed op het leven in Nederland.

De bijeenkomsten voorzien in een behoefte. De deelnemers vinden het, als ze hun eerste schroom overwonnen hebben, prettig met elkaar te praten over de dingen die ze in Nederland zien en meemaken. In hun dagelijks leven gebeurt dat weinig. Ze nemen anderen niet snel in vertrouwen. De ex-AMA's spelen een belangrijke rol in het bespreekbaar maken van de moeilijke, veelal persoonlijke, onderwerpen.

De eigen mening geven is belangrijk tijdens de bijeenkomsten. Deelnemers blijken zeer goed in staat de eigen situatie te beoordelen en te verwoorden en dat is de eerste stap op weg naar eventuele deelname in een 'grassroots' panel' (zie kader). De begeleiders leren hoe het is om voor een groep te staan, om te gaan met verschillende mensen en gesprekken te leiden. Zo worden de sociale competenties van zowel de begeleiders als de deelnemers versterkt.

De deelnemers vergroten hun sociale netwerk van ama's. Omdat de groepen bestaan uit leerlingen van verschillende scholen, ontstaan er nieuwe vriendschappen. 'Ik heb hier heel veel nieuwe vrienden gemaakt', vertelt een groepslid. 'Ik voel me nu meer thuis op deze school.' En een ander besluit: 'Ik heb geleerd hoe anderen over de wereld denken, dat iedereen een andere mening heeft.'

Participatiemethodiek

Het project *Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-grassroots' panels* van het Verwey-Jonker Instituut heeft tot doel een participatiemethodiek te ontwikkelen voor AMA's. Door deelname aan een groep leren zij hun ideeën te ontwikkelen, hun mening te geven en hun zelfredzaamheid te vergroten. Samen met hen worden manieren te onderzoekt om deel te kunnen nemen aan de Nederlandse samenleving. Op diverse plaatsen in het land is een reeks bijeenkomsten voor AMA's opgezet waarin de methodiek is toegepast. Deze bijeenkomstenreeks kreeg de naam *Keuzes en kansen*. Na afloop van een serie van zeven bijeenkomsten is de methodiek bijgesteld. Het was aanvankelijk de bedoeling dat de deelnemersgroepen zouden gaan fungeren als een panel dat door allerlei belanghebbenden (beleidsmakers, lokale bestuurders) te raadplegen zou zijn. Deze panels zijn nog niet van de grond geko-

men, maar door de pilot is de basis voor een landelijke infrastructuur van AMA-grassroots' panels gelegd. Een evaluatie moet inzicht geven in de mogelijkheden om de methodiek structureel beschikbaar te maken voor nieuwe groepen AMA's, bijvoorbeeld via internet. Het project wordt gefinancierd door het Europees Vluchtelingen Fonds en het ministerie van VWS.

De auteurs zijn medewerkers van het Verwey-Jonker Instituut

Colofon

opdrachtgever	Ministerie van Justitie
financier	Europees Vluchtelingen Fonds en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
auteur(s)	Drs. M. de Gruijter, dr. R. Rijkschroeff, drs. M. Wentink, drs. S. ter Woerds
layout	N. van Koutrik
omslag	Korteweg Communicatie, Eindhoven
uitgave	Verwey-Jonker Instituut

De publicatie

De publicatie kan besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

Bestellen per fax of per e-mail kan ook: Verwey-Jonker Instituut, Kromme Nieuwegracht 6, 3512 HG Utrecht, telefax 030-2300683, e-mail secre@verwey-jonker.nl onder vermelding van 'Het opzetten van een landelijke infrastructuur van decentrale AMA-grassroots' panels', uw naam, factuuradres en afleveradres.

ISBN 90-5830-104-4

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2002

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.

D2803243.MA/NK, 221202